

Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ,

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ὑπό

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΤΕΡΖΑΚΗ

Φυλλάδιον ΙΒ'. Δεκέμβριος 1858.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Περὶ Προνοίας (συνέχεια).—Περὶ τῆς Βουλευτικῆς εὐγλωττίας ὑπὸ Κορμενίου.—Βίος τοῦ Πύρρου Βασιλέως τῆς Ἠπείρου.—Ἰωάννου Βηλαρά ποιήμα ἀνέκδοτον.

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΡΜΗΣ

Ἀντωνίου Τερζάκη.

1858.

Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ,

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ (*).

(Συνέχεια).

Πραγματευόμενοι περὶ τοῦ κακοῦ, ἐξηρέσαμεν κατ' ἀρχὰς ὅλα ἐκεῖνα τὰ κακὰ ὧν ἡμεῖς εἴμεθα αὐτουργοί· ἐξηρέσαμεν ἐκεῖνα τὰ κακὰ, ἅτινα εἴτε ἡμεῖς ποιούμεν, εἴτε παραλαμβάνομεν ἐκ τῶν ἡμετέρων προγόνων, καὶ ἐπροσπαθήσαμεν νὰ δικαιολογήσωμεν καὶ ἐξηγήσωμεν τὰ ἐπίλοιπα, ἐκλαμβάνοντες αὐτὰ, εἴτε ὡς διδασκαλίαν καὶ δοκιμασίαν τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε ὡς μέσον καὶ ὄρον μείζονος ἀγαθοῦ· ἀλλ' ἐπὶ τέλους συνησθάνθημεν τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξετάσωμεν, ἐὰν καὶ τῶν κακῶν ὧν ἡμεῖς εἴμεθα αὐτουργοί, εἶναι ἢ δὲν εἶναι ὑπεύθυνος αὐτὸς ὁ Θεὸς, ὁ ποιήσας ἡμᾶς ἐλευθέρους, ὁ προγινώσκων τὰς καταχρήσεις ἃς ἔμελλε νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἰδίας ἐλευθερίας. Καὶ ἐκ τούτου δύο προέκυψαν ζητήματα· τὸ πρῶτον, τίνι τρόπῳ συμβιβάζεται ἡ πρόγνωσις καὶ ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὰς καταχρήσεις αὐτῆς· τὸ δεῦτερον τίνι τρόπῳ συμβιβάζεται ἡ θεία δικαιοσύνη μετὰ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἀδικίαν. Καὶ ὡς πρὸς τὸ πρῶτον τῶν δύο τούτων ζητημάτων, τὸν συμβιβασμὸν δηλαδὴ τῆς ἠθι-

(*) Μάθημα ΛΗ'.
(TOM. Α'. ΦΥΛ. ΙΒ'.)

ΤΙΜΗ ΕΤΗΣΙΑΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

προπληρωτέα

Διὰ τὸ ἐσωτερικὸν δίσηλα 2

Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν „ 2 1/2

Αἱ συνδρομαὶ γίνονται παρὰ τῷ ἐκδότῃ.

κῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν καταχρήσεων αὐτῆς μὲ αὐτὴν τὴν πρόγνωσιν καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, εἶπομεν ὅτι ὀφείλομεν νὰ διαστειλωμεν ἐκεῖνας τὰς ἀληθείας ἃς γνωρίζομεν ὡς γεγονότα ἀναντίρρητα, ἐκείνων τῶν ἀληθειῶν, ἃς λαμβάνομεν ὡς συμπεράσματα γενικῶν τινῶν ἀρχῶν διὰ μέσου τοῦ συλλογισμοῦ· καὶ εἶδομεν ὅτι ἡ ἠθικὴ λεγομένη ἐλευθερία δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων τῶν ἀληθειῶν περὶ ὧν βεβαιούμεθα διὰ τῆς συλλογιστικῆς ἀποδείξεως, ἀλλ' εἶναι γεγονός ἐσωτερικόν, ἀναντίρρητον, περὶ οὗ μαρτυρεῖ καὶ ἡ συνείδησις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ αὐτὰ τὰ ἔργα καὶ λόγια αὐτοῦ, περὶ οὗ μαρτυροῦσι πάντα τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, εἴτε ἠθικῆς εἴτε νοητικῆς εἴτε πολιτικῆς. Ἐπομένως περὶ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας δὲν δυνάμεθα ν' ἀμφισβάλωμεν, καθόσον εἶναι αὕτη γεγονός ἀναντίρρητον· δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀποδείξεως, συμπέρασμα σειρᾶς τινος συλλογισμῶν, ἀλλὰ γεγονός περὶ οὗ πρέπει νὰ ἔχωμεν πᾶσαν βεβαιότητα. Καὶ ἂν οὐδεμίαν εἶχομεν πεποιθήσιν περὶ τοῦ ἄλλου γεγονότος πρὸς ὃ ὀφείλομεν νὰ συμβιβάζωμεν αὐτὴν, καὶ ἂν δὲν ἠδυνάμεθα διὰ τοῦ συλλογισμοῦ νὰ φθάσωμεν εἰς τὰς ἀληθείας ἐκεῖνας περὶ τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ, ἃς ἀπεδείξαμεν κατὰ τὰ προηγούμενα μαθήματα, καὶ αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὴν ὑπαρξίν, εἰς τὰ προσόντα, εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν οὐδεμίαν εἶχομεν βεβαιότητα περὶ τῶν ἀληθειῶν τούτων, πάντοτε ἠθέλαμεν θεωρῆσαι ὡς βέβαιον καὶ ἀναντίρρητον τὸ γεγονός τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας.

Τούτου τεθέντος, ἃς ἴδωμεν, συμβιβάζεται ἡ ἠθικὴ αὕτη ἐλευθερία, μὲ τὴν πρόγνωσιν ἐκείνην ἣν ἀποδίδομεν ἐξ ἀνάγκης εἰς τὸν Θεόν, καθότι, ἡ πρόγνωσις αὕτη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πανσοφίας, τῆς ἀπείρου ἐκείνης νοήσεως καὶ γνώσεως, ἣν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ μὴ ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Θεόν. Δὲν εἶναι διόλου δύσκολον νὰ συμβιβασθῇ ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία μὲ τὴν θείαν πρόγνωσιν. Ἡ πρόγνωσις οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ ὄρασις τοῦ πνεύματος. Ἐξετάσατε τί εἶναι ἡ πρόγνωσις κατὰ τὰ ἀνθρώπινα, τί εἶναι ἡ πρόρασις ἐκείνη τὴν ὁποῖαν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔχει περὶ τινος μελλούσης πράξεως ἄλλου ἀτόμου· εἶναι συλλογισμὸς τις, καθ' ὃν

θέτομεν γενικὴν τινὰ ἰδέαν, γενικὴν τινὰ ἀρχὴν, καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτήν, τὴν ἰδιαιτέραν κατάστασιν καὶ φύσιν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν μέλλει νὰ ἐνεργήσῃ, καὶ ἐκ τῶν δύο τούτων προκειμένων, οὕτως εἶπειν, προτάσεων, ἐξάγομεν ὡς συμπέρασμα τὴν μέλλουσαν πράξιν, τὴν μέλλουσαν ἐνέργειαν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀτόμου. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ποῖαν ἐπιρροὴν ἔχουσιν ἐπ' αὐτῆς τῆς πράξεως περὶ ἧς πρόκειται; ποῖον καταναγκαστικὸν χαρακτῆρα ἔχει καὶ δύναται νὰ ἔχῃ ἡ πρόγνωσις πράξεως τινός, καὶ αὐτῆς τῆς πλέον ἐλευθέρας καὶ ἀνεπηρέαστου; οὐδεμίαν καταναγκαστικὴν δυνάμιν ἔχει ἡ πρόγνωσις γεγονότος τινός ἐπ' αὐτοῦ τοῦ γεγονότος. Τὸ γεγονός τελεῖται ὅπως δῆποτε, εἴτε κατὰ τοὺς ἀναγκαίους καὶ ἀναλλοιώτους νόμους τῆς φύσεως, εἴτε δυνάμει τῆς ἐλευθέρας τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργείας, ὀδηγουμένης ὑπὸ τινος λόγου, εἴτε ὀρθοῦ εἴτε μὴ. Τὸ γεγονός τελεῖται ὅπως δῆποτε, καὶ ὁ προορῶν αὐτὸ, βεβαίως οὐδεμίαν ἄλλην σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ γεγονός, παρὰ τὴν σχέσιν ἣτις ὑπάρχει μετὰ τοῦ τῆς νοήσεως καὶ τοῦ ἰδίου αὐτῆς ἀντικειμένου. Καὶ καθὼς ἡ νόσις δὲν ἐπηρεάζει τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, ἀλλὰ μεταλαμβάνει ἐξ αὐτοῦ, προσεγγίζει τρόπον τινὰ αὐτὸ εἰς τὴν ἰδίαν κατάληψιν, ὡσαύτως προκειμένου περὶ μελλόντος γεγονότος, ἡ νόσις τοῦ γεγονότος τούτου, οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ νόσις ἣτις προηγείται τοῦ ἀντικειμένου, ἐνῶ κατὰ τὴν συνήθη πορείαν τῆς νοήσεως τὸ ἀντικείμενον προηγείται τῆς νοήσεως. Δυνάμεθα, ἵνα ἀνθρωπίνως ἐνοήσωμεν τὴν πρόγνωσιν αὐτήν, νὰ παραβάλωμεν αὐτὴν πρὸς τὴν μνήμην. Ἡ πρόρασις εἶναι ἡ ὄρασις τοῦ μελλόντος, ἡ μνήμη εἶναι ἡ ὄρασις τοῦ παρελθόντος. Ἐπομένως ὑπάρχει ἀναλογία μετὰ τῶν δύο τούτων εἰδῶν τῆς γνώσεως καὶ τῆς νοήσεως, καθόσον καὶ τῆς μὲν καὶ τῆς δὲ τὸ ἀντικείμενον δὲν εἶναι σύγχρονον, παρόν. Καθὼς λοιπὸν διὰ τῆς μνήμης δυνάμεθα ν' ἀνακαλέσωμεν εἰς τὸ πνεῦμα ὅλα ἐκεῖνα τὰ γεγονότα, ἅτινα ἐτελέσθησαν, ἅτινα παρήλθον, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ἐπιστρέψωσι· καθὼς διὰ τῆς μνήμης ἐνίοτε τὰ γεγονότα ταῦτα παρουσιάζονται μὲ τόσῃ ζωηρότητα, ὥστε νομίζομεν ὅτι ἔχομεν

αὐτὰ παρόντα, ὡσαύτως περὶ τῆς προγνώσεως, ὅταν αὕτη εἶναι τελεία, ὅταν εἶναι προσὸν τελείου ὄντος, ἐκείνου τοῦ πρώτου Ποιητοῦ τοῦ παντός, ὅστις ἐξ ἀνάγκης προεῖδεν ἅπαντα τὰ γινόμενα, δὲν εἶναι διόλου ἀκατανόητον, ἐὰν ἔχει τὴν αὐτὴν ἐνάργειαν καὶ βεβαιότητα, ἣν ἔχει εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἡ μνήμη, δὲν εἶναι διόλου ἀκατανόητον, τίνι τρόπῳ δύναται νὰ συμβιβασθῇ ἡ πρόγνωσις αὕτη μὲ αὐτὴν τὴν πράξιν τοῦ ἀνθρώπου. Δυνάμεθα ἐπομένως νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οὐδὲν καταναγκαστικὸν ἔχει ἡ πρόγνωσις ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας· καὶ ἡ ἀνθρώπινος ἐλευθερία, ὑπὸ τὴν πρώτην ταύτην ὄψιν, ἄριστα συμβιβάζεται μὲ τὴν θείαν προόρασιν.

Ἄλλ' ἄχρι τοῦδε ἐθεωρήσαμεν τὴν πρόγνωσιν κατὰ τινὰ ἀνθρωπίνην ἀναλογίαν, ὡς δύναμιν δι' ἧς προβλέπομεν τὸ μέλλον, ἐθεωρήσαμεν αὐτὴν οἷα ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, εἴτε κατὰ τὰς φυσικὰς εἴτε κατὰ τὰς ἠθικὰς αὐτοῦ προοράσεις. Ἄλλ' ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν ποίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν χρόνον ὁ Θεὸς, ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν ὅ, τι εἴπομεν ὅτε ἐπραγματευόμεθα περὶ τῆς σχέσεως ταύτης, ὅτι δηλ. τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν, τὸ μέλλον, εἶναι σχετικαὶ ἔννοιαι, αἵτινες ἐγχωροῦσι μόνον εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, καθ' ὅσον τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ὑπάρχει ἐν χρόνῳ, διέρχεται ἐν χρόνῳ, ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι τὰς σχέσεις ταύτας, τὰς σχετικὰς ταύτας ἔννοιαις τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, δὲν δυνάμεθα οὔτε κἀν νὰ ὑποθέσωμεν εἰς τὸν Θεόν, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς εἶναι ἄχρονος, εἶναι δὲν ἀίδιον, αἰώνιον, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς οὐδὲν ἔτερον εἶναι κατὰ τὴν ὑπαρξίν του ἢ αὐτὴ ἡ ἄπειρος καὶ ἀπέραντος ἀιδιότης τοῦ χρόνου, θέλομεν πολὺ εὐκολώτερον ἐννοῆσαι, ὅτι αὕτη ἡ πρόγνωσις τοῦ Θεοῦ, ἣν ἡμεῖς ὀνομάζομεν πρόγνωσιν, καθότι ἀνθρωπίνως μόνον δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν καὶ ὁπωσδήποτε νὰ ἐννοήσωμεν τὰ θεῖα προσόντα, οὐδὲν ἕτερον εἶναι εἰς τὸν Θεόν ἢ ἡ στιγμιαία ἐκείνη ὄρασις τοῦ παντός δι' ἧς ἐξ ἀνάγκης ἐναγκαλιζέται τὸ θεῖον πνεῦμα τὰ τε παρόντα, τὰ παρελθόντα καὶ τὰ μέλλοντα, καθ' ὅσον ὡς πρὸς τὸν Θεόν, ἅς τὸ ἐπαναλάβωμεν, δὲν ὑπάρχει οὔτε παρὸν, οὔτε παρελθόν, οὔτε

μέλλον, πάντα εἶναι ἐξ ἀνάγκης ταυτόχρονα, τελοῦνται καὶ ὁρῶνται ἐν μιᾷ μόνῃ στιγμῇ. Ἐπομένως οὐδεμία δυσκολία καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ὄψιν, ἵνα συμβιδάσωμεν τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν μὲ αὐτὴν τὴν θείαν πρόγνωσιν, καὶ μάλιστα αὕτη εἶναι ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τῆς ἀπείρου νοήσεως καὶ σοφίας τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐδὲν παράδοξον ἐπομένως, ἐὰν ἡ ἄπειρος αὕτη νόσις βλέπει διὰ μιᾶς τὰ πάντα, καὶ αὐτὰ εἰσέτι τὰ μὴ τελεσθέντα, καὶ ὅσα τὴν σήμερον τελοῦνται, καὶ ὅσα θέλουσι τελεσθῆ μέρῃ συντελείας τοῦ κόσμου.

Καὶ ταῦτα καθόσον ἀφορᾷ τὸν συμβιβασμὸν τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας μὲ τὴν θείαν πρόγνωσιν. Ἄλλ' ὡς ἐλέγομεν, τὸ ζήτημα εἶναι τίνι τρόπῳ συμβιβάζεται οὐχὶ μόνον ἡ ὑπαρξίς τῆς ἐλευθερίας μὲ αὐτὴν τὴν πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τίνι τρόπῳ συμβιβάζονται αἱ ἀναρίθμητοι καταχρήσεις τῆς ἐλευθερίας ταύτης, οὐχὶ μὲ αὐτὴν τὴν πρόγνωσιν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ· πῶς τὸ πάνσοφον τοῦτο ὄν, τὸ ὅποιον ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον διὰ μόνον τὸ ἀγαθόν, προεῖδε καὶ ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ προῖδῃ τὰς πολλὰς καταχρήσεις ὅσας ἔμελλον νὰ κάμωσιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐχ ἤττον ἔκαμε τὸν ἄνθρωπον, οἷον βλέπομεν αὐτὸν σήμερον, καὶ οὐχ ἤττον αἱ ἀναρίθμητοι αὐταὶ καταχρήσεις γίνονται καθημερινῶς, καὶ πολλὰ ἀναντιρρόητως κακὰ προκύπτουσιν ἐκ τῶν καταχρήσεων τούτων; πῶς τὰς καταχρήσεις ταύτας νὰ συμβιδάσωμεν μὲ αὐτὴν τὴν θείαν ἀγαθότητα;

Ὅτε ἐπραγματευόμεθα περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς δημιουργίας, εἴπομεν ὅτι ὁ Θεὸς, καθὸ ὃν ἄπειρον, ἔχον ἐπομένως προσόντα ἄπειρα, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἄπειρον νόσιν, ὅ ἐστι πανσοφίαν ἀφ' ἐνός, ἄπειρον δύναμιν, ὅ ἐστι παντοδυναμίαν ἀφ' ἑτέρου. Καὶ ἐπομένως εἴπομεν ὅτι ἐκ τῆς συννώσεως τῶν δύο τούτων προσόντων προκύπτει ἐξ ἀνάγκης ἡ ἄπειρος ἀγαθότης, καθότι δὲν ἠδυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ ἄπειρον κατὰ τὴν νόσιν ὄν, τὸ ἄπειρον κατὰ τὴν δύναμιν, δὲν ἤθελεν ἐκλέξει τὸν ἐντελέστερον τῶν τύπων, τὸ τελειότερον ἐκείνων τῶν ἀπείρων σχεδίων ἅτινα ὑπάρχουσιν ἐξ ἀνάγκης εἰς ἄπειρον διάνοιαν. Ἄλλὰ συγχρόνως εἴπομεν, ὅτι

αὐτὴ ἡ δημιουργία ἐπιφέρει ὡς ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τὴν ὑπαρξίν τοῦ πεπερασμένου· συγχρόνως ἀπεδείξαμεν ὅτι αὐτὰ τὰ τέλεια καὶ ἄπειρα προσόντα ἄτινα ἀναγνωρίζομεν ἐν τῷ Θεῷ, ἄτινα δι' αὐστηροτάτου συλλογισμοῦ ἐξηγάγομεν ἐξ αὐτῆς τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχωσιν εἰς τὴν δημιουργίαν, καθόσον τὸ δημιουργηθὲν, τὸ ποιηθὲν, ἔπρεπε νὰ ἦναι πεπερασμένον, ἄλλως ἠθέλομεν ἔχει δύο ἄπειρα, ὅπερ παράλογον καὶ ἀπαράδεκτον, ὅπερ πραγματικὴ ἀντίφασις, ἄλλως ἠθέλομεν ἔχει ἀντὶ ἐνὸς δύο Θεοῦς. Ἡ παναγαθία, ἡ τελεία ἀγαθότης, ἐνῶ ἐποίησε τὸν κόσμον πρὸς τὸ ἀγαθὸν τοῦ κόσμου, τὸ ἀγαθὸν τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ἀμιγῆς οἰουδήποτε κακοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ αὐτὸ τέλειον, δὲν ἠδύνατο νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸ ἔργον αὐτὴν τὴν τελειότητα, ἣν μόνος ἔχει καὶ δύναται νὰ ἔχῃ ὁ Θεός. Λοιπὸν ἔταν πρόκειται περὶ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, δὲν δυνάμεθα νὰ διίσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ ἐλευθερία αὕτη ἠδύνατο, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς θείας νοήσεως καὶ βουλήσεως, νὰ χρησιμεύσῃ πάντοτε καὶ πανταχοῦ πρὸς τὸ ἀγαθὸν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι πάντοτε καὶ πανταχοῦ, καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις, εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μέσον ἀγχιού, καθ' ὅσον τὸ ἀγαθὸν, εἴτε τὸ νοητικόν, εἴτε τὸ ἀγαθὸν τοῦ κόσμου, εἶναι ἀγαθὸν πεπερασμένον, καὶ ἐπομένως δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀπηλλαγμένον οἰουδήποτε κακοῦ. Τὸ ζήτημα λοιπὸν εἶναι καὶ ἐνταῦθα, ἐὰν προτιμώτερον ἦτο νὰ μὴ ὑπάρχῃ διόλου ἠθικὴ ἐλευθερία ἢ νὰ ὑπάρχῃ μετ' αὐτὰς ἐκείνας τὰς καταχρήσεις ἃς παράγει· τὸ ζήτημα εἶναι σχετικόν καὶ οὐχὶ ἀπόλυτον. Δὲν δυνάμεθα νὰ διίσχυρισθῶμεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία καὶ νὰ ποιῇ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν, τοῦτο ἠθέλεν εἶσθαι ἀκατανόητον, ἠθέλεν ἀντιβαίνει πρὸς αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πεπερασμένου. Ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ἐξετάσωμεν, ἐὰν ἦναι προτιμωτέρα ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία μετ' ὅλας τὰς καταχρήσεις αὐτῆς, ἢ ἡ ἔλλειψις καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐλευθερίας. Τί εἶναι ἠθικὴ ἐλευθερία; εἶναι, ἵνα τὸ εἴπωμεν διὰ μιᾶς λέξεως, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, αὐτὴ ἡ πρώτη καὶ ἀρχικὴ πηγὴ τῆς γνώσεως καὶ τῆς πράξεως, αὐτὴ ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν διανοημάτων καὶ ἔργων τοῦ ἀνθρώπου· τοῦτο καὶ οὐδὲν ἔ-

τερον εἶναι ἡ ἐλευθερία. Καὶ τῶντι, ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸν ἄνθρωπον, κατὰ τὰ διάφορα αὐτοῦ στοιχεῖα, περὶ ὧν ἤδη ἐν μέρει ἐπραγματεύθημεν, ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν αἴσθησιν, τὴν νόησιν καὶ τὴν πράξιν, θέλομεν εὐκόλως βεβαιωθῆ ὅτι ἄνευ ἐλευθερίας οὐδὲν τῶν στοιχείων τούτων ἠθέλεν ὑπάρχει καὶ ἀναπτυχθῆ, οὐδὲ ἠθέλεν ἐπομένως πραγματοποιηθῆ ἢ συνένωσις καὶ συναρμολόγησις τῶν στοιχείων τούτων, ἐξ ἧς συνίσταται αὕτη ἡ ἀνθρώπινος φύσις. Τί εἶναι ἡ αἴσθησις ἄνευ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας; ἀπλοῦς μηχανισμός· εἶναι ἀποτέλεσμα νόμου τινὸς ἀναγκαίου, καθόσον γίνονται ἐντυπώσεις τινὲς ἐπὶ τῶν ὀργάνων, αἱ ἐντυπώσεις αὗται μεταδίδονται εἰς τὸ κέντρον τοῦ νευρικοῦ συστήματος, καὶ ἐκ τῆς μεταδόσεως ταύτης προκύπτει ἡ αἰσθητικὴ γνῶσις. Ἀλλὰ μήπως ἡ γνῶσις αὕτη γίνεται, ἐὰν δὲν προσθέσῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐνεργείαν; μήπως καὶ αὐτὸ τὸ ὕλικώτερον στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως, καὶ αὐτὴ ἡ αἴσθησις τελεῖται, ἐὰν τὴν ἐντύπωσιν δὲν καταλάβῃ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα διὰ τῆς ἰδίας ἐνεργείας; ἐὰν δὲν ἀντιληφθῆ τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων; Εἶδομεν ἐν τῇ ψυχολογίᾳ, ὅτι ἡ αἴσθησις δύο στοιχεῖα ἐξ ἀνάγκης ὑποθέτει, τὴν ἐξωτερικὴν ἐνεργείαν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἀντενεργείαν τοῦ πνεύματος· εἶδομεν ὅτι ἄνευ τῆς προσωπικῆς ἀρχῆς, αἴσθησις δὲν ὑπάρχει· καὶ ἠξεύρετε ὅτι ἐκ τῆς πρώτης ταύτης νοητικῆς ἐργασίας προκύπτουσι καὶ γεννῶνται ἄλλαι, αἵτινες κατὰ τὸ πλήρωμα αὐτῶν ἀποτελοῦσι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως καὶ γνώσεως, ἐκεῖνο δηλαδὴ τὸ ὁποῖον ὀφείλομεν εἰς τὰς ἐντυπώσεις τοῦ ὕλικου κόσμου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ στοιχεῖον τῆς ὑψηλοτέρας γνώσεως εἶναι ἀποτέλεσμα αὐτῆς ταύτης τῆς ἐλευθερίας, ἣτις εἶναι ὁ ἀναφαίρετος, ὁ ἀνεξάλειπτος χαρακτήρ τῆς προσωπικῆς ἀρχῆς. Καὶ τῶντι, ὁ ἐπιστήμων ὅστις προσπαθεῖ διὰ τῶν μελετῶν αὐτοῦ νὰ γνωρίσῃ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, εἴτε τῆς ὕλικῆς, εἴτε τῆς ἠθικῆς, οὐδὲν ἔτερον ποιεῖ, ἢ νὰ ἐξασκῇ ἀδικόπως τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἐλευθερίαν. Ἡ μελέτη, ἡ βαθεῖα καὶ διηνεκὴς μελέτη ὑποθέτει προσπάθειαν τοῦ πνεύματος, ὑποθέ-

τει πάλιν μεταξύ τῆς προσπαθείας ταύτης καὶ τῶν προσκομμάτων ἄτινα ἐγείρονται κατὰ τῆς εκπληρώσεως τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης ὀρέξεως. Ὁ ἐπιστήμων γίνεται ἐπιστήμων διὰ τῆς χρήσεως τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, καθ' ὅσον μόνον δι' αὐτῆς δύναται ν' ἀφοσιώσῃ ὅλην τὴν ὑπαρξίν του εἰς τὴν ζήτησιν καὶ ἀνακάλυψιν τοῦ ἀληθοῦς, καθ' ὅσον δι' αὐτῆς μόνον δύναται νὰ ὑπερνικήσῃ πάντα τὰ προσκόμματα ἄτινα ἀντιτάττουσιν εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα. Ὡσαύτως ὁ καλλιτέχνης κατὰ πρώτην ὄψιν φαίνεται ὅτι ὑπακούει εἰς τινὰ ἄνωθεν κατερχομένην ἔμπνευσιν, ἀλλὰ μολοντί φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπλοῦν ὄργανον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, οὐχ ἦττον ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν τὴν μακρὰν προπαίδευσιν ἣν ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαίαν εἰς οἰονδήποτε καλλιτέχνην, καὶ ἰδίως εἰς τὸν ποιητὴν, ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι μόνον διὰ τῆς τελείας σοφίας καὶ διὰ τῆς τελείας ἀρετῆς γίνεται πραγματικῶς σκευὸς ἐκ λογῆς ὁ καλλιτέχνης καὶ ἄξιος νὰ δεχθῇ τὴν ἄνωθεν κατερχομένην ἔμπνευσιν, θέλομεν πεισθῆ ὅτι καὶ ὡς πρὸς τὸν καλλιτέχνην ἡ ἀτομικὴ αὐτῆ ἐνέργεια, ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία, εἶναι ἡ πηγὴ πάσης τελειότητος. Ἐὰν τελευταῖον ἀπὸ τῶν νοητικῶν στοιχείων μεταβῶμεν εἰς τὰ ἠθικὰ, ἐὰν ἐξετάσωμεν τί εἶναι ὁ ἠθικὸς ἄνθρωπος, τί εἶναι αὐτὸς ὁ ἐνάρετος, τί ὁ ἥρωας, ὁ μάρτυς, ὁ ἅγιος, τί εἶναι αὐτοὶ οἱ ἐντελέστατοι τύποι τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς, τί εἶναι τὰ παραδείγματα ἐκεῖνα ὅσα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναφαίνονται ἐν τῇ κοινῇ πρὸς παρηγορίαν καὶ ἐμψύχωσιν τῆς ἀνθρωπότητος, θέλομεν ἰδεῖ ὅτι ἡ τελειοτάτη αὐτῆ κατάστασις οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ δύναται νὰ ᾔηται ἢ ἀποτέλεσμα τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ ἐντὸς ἑαυτοῦ ἕτερον ἄνθρωπον, ὅταν ἐκ τῆς ἀκατεργάστου καὶ ἀμόρφου ὕλης ᾖ χορηγεῖ εἰς αὐτὸν ἡ φύσις, διαπλάττει αὐτὸ τὸ ἄριστούργημα τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης, τὸ ὅποιον ὀνομάζομεν ἠθικὴν ἀρετήν. Ἐπομένως νομίζω, ὅτι λίαν ἐλλόγως δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἄνευ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας δὲν ἤθελεν ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅτι εἰς αὐτὴν ὀφείλει πάντα τὰ ἀγαθὰ ὅσα ἀπολαμβάνει, εἴτε ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ εἴτε

ἐν τῇ κοινῇ, πάντα τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ ἐλευθερία οὐ μόνον δὲν εἶναι κακὸν, ἀλλ' εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν.

Ἄλλ' ἐκ τῆς ἐλευθερίας ταύτης, παρὰ τὰ ἀγαθὰ περὶ ὧν ἐλέγομεν, προέρχονται καὶ τινὰ κακὰ, καταχρήσεις τινές, καὶ τὸ ζήτημα εἶναι τίνι τρόπῳ αἱ καταχρήσεις αὗται συμβιβάζονται μετ' αὐτὴν τὴν θεῖαν ἀγαθότητα. Ἐπαναλαμβάνω, ἵνα θέσωμεν ὀρθῶς τὸ ζήτημα, δὲν πρέπει νὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν καταχρήσεων τῆς ἐλευθερίας ταύτης, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ ἀγαθὰ ἀφ' ἐνὸς ἀποτελέσματα, τὰς ἐνδεχομένας ἀφ' ἑτέρου καταχρήσεις αὐτῆς, καὶ ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν δύο τούτων στοιχείων νὰ ἐξαγάγωμεν ὀρθὸν τι συμπέρασμα, διότι τὸ ζήτημα ἀνάγεται ἐπὶ τέλους εἰς τοῦτο, ποῖον τὸ ὑπερέχον; τὸ ποσὸν τῶν ἀγαθῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, ἢ τὸ ποσὸν τῶν κακῶν; ποῖον τὸ ὑπερέχον; ἐκεῖνο τὸ πλῆθος τῶν καλῶν ἔργων ἄτινα παράγει ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐλευθερίας, ἢ τὸ πλῆθος τῶν ἐλαττωμάτων ὅσα προέρχονται ἐκ τῆς καταχρήσεως τῆς ἐλευθερίας ταύτης; διότι, ἂς τὸ ἐπαναλάβωμεν, πεπερασμένον ὃν ἀμιγῆς κακοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ, δὲν ἠδύνατο ἡ ἐλευθερία νὰ τείνῃ πρὸς μόνον τὸ ἀγαθὸν, διότι τοῦτο ἤθελεν ἀντιβαίνει εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πεπερασμένου. Ἐπομένως σχετικὸν καὶ οὐχὶ ἀπλότου εἶναι τὸ ζήτημα. Τί ὑπερέχει μεταξύ τῶν πολλῶν κοινῶν καὶ ἱστορικῶν στοιχείων ὅσα παράγονται ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακὸν; τοῦτο εἶναι τὸ ζήτημα τὸ ὅποιον πραγματεύομεθα. Ἄλλ' ἵνα λύσωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο, ἤθελεν εἶσθαι ἀναγκαῖον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ σύνολον τῆς ἀνθρωπίνου ἀναπτύξεως, καθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν διάρκειαν τοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος, νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ὀλικὸν, τὸ ὀριστικὸν, τὸ τελευταῖον ἐξαγόμενον τῆς ἐνεργείας τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ἤθελεν εἶσθαι ἀναγκαῖον νὰ εὐρεθῶμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ τελευταίου αἰῶνος, ἐπὶ τῆς τελευταίας στιγμῆς τῆς ἀνθρωπότητος, ἵνα ἴδωμεν, ἐὰν ἐκ τοῦ συνόλου τῶν

ἀποτελεσμάτων τῆς ἠθικῆς; ἐλευθερίας προήλθε κακὸν μείζον τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ ἐὰν ἀπεναντίας τὸ ἀγαθὸν ὑπερέχει τοῦ κακοῦ. Ὅμως δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιφέρωμεν πλήρη καὶ ἀλάνθαστον κρίσιν, ὡς ἐκ τῶν προεκτεθέντων, περὶ τοῦ τελευταίου τούτου ἐξαγομένου τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργείας. Δυνάμεθα ἐξ ὧσων γνωρίζομεν νὰ μωρλώσωμεν πεποίθησιν βεβαίαν περὶ τοῦ ὀλικοῦ, περὶ τοῦ ὀριστικοῦ τούτου ἐξαγομένου τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργείας. Καὶ πρῶτον, εἶδομεν ὅτι καὶ αὐταὶ ἐκεῖναι αἱ καταχρήσεις τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, καὶ αὐταὶ αἱ ἀδικίαι ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ζῆ ἐξ ἀνάγκης ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ καθ' ἑαυτὰς θεωρούμεναι εἶναι κακὰ, οὐχ ἥττον θεωρούμεναι σχετικῶς, ὡς μόρια τοῦ καθολικοῦ συστήματος τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἱστορίας, δὲν εἶναι ἀπλῶς καὶ ἀπολύτως κακὰ, ἀλλὰ κακὰ ἄτινα χρησιμεύουσιν ὡς ὄροι καὶ μέσα καὶ ἀφορμαὶ μείζονος ἀγαθοῦ. Καὶ τῶντι, ἀπεδείξαμεν ἐν τῷ προηγούμενῳ μαθήματι, ὅτι οὐδεμία ἀρετὴ δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ἐὰν ἡ ἀρετὴ αὕτη δὲν περιστοιχίζεται ὑπὸ παντοίων προσκομμάτων, ὅτι ἐκάστη τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν ὑποθέτει τὸ κακὸν, ἢ ἀνδρεία τοὺς κινδύνους, ἢ ὀλιγάρκεια τὴν πενίαν, ἢ φιλοπονία τὰς ἀνάγκας, ἢ γενναϊότης τοὺς καταδιωγμούς καὶ οὕτω καθέξῃς· ἐπομένως δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ἐκ τοῦ συνόλου τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύξεως πρέπει νὰ προκύψῃ ἐπὶ τέλος ἀγαθὸν μείζον τοῦ κακοῦ· δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τίνι τρόπῳ ἐξ αὐτοῦ ἐξάγει ὁ Θεὸς αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν, ἐξ αὐτῆς τῆς καταχρήσεως τῶν δώρων ὅσα ἐχορήγησεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐξάγει ἢ Θεῖα Πρόνοια τελειότεραν ἀνάπτυξιν καὶ κατάστασιν αὐτῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ ὡς ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ συμβιδάσωμεν καὶ τὰς καταχρήσεις τῆς ἐλευθερίας, ἃς δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν εἰμὴ εἰς μόνον τὸν ἄνθρωπον, μὲ αὐτὴν τὴν θεῖαν ἀγαθότητα, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ναὶ μὲν ἠθέλησε τὸ ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο ἠθέλησε τὸ ἀγαθὸν πεπερασμένου καὶ οὐχὶ τελείου ὄντος, καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον διαπράττει ὁ ἄνθρωπος, χρησιμεύει πρὸς πληρεστέραν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἀλλὰ παρεκτός τούτων, ἐὰν ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν μας οὐχὶ πλέον εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀλλ' εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ παρατηρήσωμεν γεγονός τι περὶ οὗ δύνανται ν' ἀμφιβάλλωσιν οἱ σκεπτικοί, ἀλλὰ περὶ οὗ δὲν δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ ὁ ἀμερόληπτος παρατηρητὴς τῆς ἱστορίας. Ποῖον εἶναι τὸ γεγονός τοῦτο; εἶναι αὕτη ἡ ἀδιάκοπος πρόοδος καὶ τελειοποιήσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τε τὰ ὕλικα στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ τῆς ὑπάρξεώς του, καὶ τὰ νοητικὰ καὶ ἠθικὰ, εἶναι ἡ πρόοδος ἐκείνη, ἥτις προέρχεται ὡς ἀναγκαῖον συμπέρασμα, ὡς ἀφευκτος συνέπεια τῆς φύσεως καὶ ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου· διότι ἅμα ὑποθέσωμεν δὲν τὸ ὁποῖον ἔχει νοητικὴν δύναμιν καὶ λόγον, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐξ ἀνάγκης, ὅτι διὰ τῆς νοητικῆς ταύτης δυνάμεως δὲν θέλει δυναθῆ νὰ μείνῃ στάσιμον εἰς τὸ σημεῖον εἰς ὃ ἀπ' ἀρχῆς εὐρέθη, ἀλλ' ἐκ τινος ἐνστιγματικῆς ὀρμῆς, δυνάμει νόμου τινὸς ἰδιαιτέρου τῆς φύσεώς του, τὸ ὄν τοῦτο διὰ τῆς νοήσεως θέλει πάντοτε προσεγγίσει εἰς αὐτὸν τὸν ὄρον πρὸς ὃν τείνει, καὶ ὅστις εἶναι ἡ ἀλήθεια. Καὶ τῶντι, τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν νοητικὴν πρόοδον τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν νέαν ἐποχὴν; παραβάτετε τὰς γνώσεις, ἃς ἔχουσιν οὐχὶ οἱ ἐπιστήμονες, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ νεανίσκοι οἵτινες εἰσέρχονται εἰς τὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια, πρὸς τὰς γνώσεις ἃς εἶχον οἱ ἀρχαῖοι, καὶ οὐδεὶς θέλει εἰπεῖ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ὑπερεῖχον ἡμῶν κατὰ τὸ στοιχεῖον τοῦτο. Ἀνεφάνησαν ἀναντιρρήτως παρ' ἀρχαίους ἄτομα ἀνώτερα αὐτῶν τῶν σοφωτάτων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς μας, ἀλλὰ τὸ σύνολον τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν γνώσεων, καὶ ὡς πρὸς τὴν διάδοσιν αὐτῶν, βεβαίως προώδευσεν ἀπέναντι τῆς ἀρχαιότητος. Ἄλλ' ἡ νοητικὴ αὕτη πρόοδος τί ἐπιφέρει ἐξ ἀνάγκης; τὴν ἠθικὴν, καθότι ἡ ἠθικὴ ἀνάπτυξις εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀληθείας· αὕτη ἐκείνη ἡ ἀλήθεια, ἥτις εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς διανοίας, πρὸς τὴν ὁποῖαν τείνει ἀδιακόπως τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὴν ὁποῖαν προσπαθεῖ διὰ παντοίων μέσων νὰ κατακτήσῃ, αὕτη ἐκείνη ἡ ἀλήθεια, ὅταν ἐφαρμόζεται εἰς τὰς πράξεις τοῦ βίου, εἰς τὴν κοινωνικὴν

εἰς τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου, οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ ἡ ἠθικότης, ἡ ἀρετή. Ἐὰν δὲ πᾶσα οἰαδῆποτε ἀνάπτουσι, εἴτε κοινω-
νικῆ εἴτε ἱστορικῆ, προκύπτει ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν δύο
τούτων στοιχείων, καθ' ὅσον ἐκ τῶν δύο στοιχείων τούτων μορ-
φώνεται ὁ τέλειος ἄνθρωπος, δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τίνι τρό-
πῳ συμβιβάζονται καὶ αὐταὶ αἱ καταχρήσεις τῆς ἠθικῆς ἐλευθε-
ρίας μετὰ τὴν θεϊαν ἀγαθότητα, ὅταν παρὰ ταύτας βλέπομεν τὴν
ἐλευθερίαν παράγουσαν τασαῦτα ἀγαθὰ, ὅταν βλέπομεν ὅτι πρὸς
ἀπόλαυσιν καὶ πραγματοποίησιν τοῦ πρὸς τὸν ὄρον τῆς ἀνθρω-
πότητος προοδεύει ἀκαταπαύστως ἡ ἀνθρωπότης, ὅταν βλέπο-
μεν ὅτι ἐξ αὐτῶν τῶν καταχρήσεων, ἐξ αὐτῶν τῶν ἠθικῶν κα-
κῶν διὰ τὰ ὁποῖα παραπονούμεθα, ἐξέρχεται, δυνάμει θείας τι-
νὸς προνοίας, τὸ ἀγαθόν. Ἄλλ' ἔὰν ἐπὶ τέλους μετὰ τοὺς συλλο-
γισμοὺς τούτους, μετὰ πάσας τὰς παρατηρήσεις ταύτας ἠθέλο-
μεν δυστυχῶς πεισθῆ ὅτι τὸ ἀγαθὸν δὲν ὑπερέχει τοῦ κακοῦ, ὅτι
ἀντιστοιχεῖ εἰς αὐτὸ, ὅτι ἔχει τὴν αὐτὴν ἔκτασιν τὸ ἓν καὶ τὸ
ἄλλο, ποῖον τὸ συμπέρασμα εἰς δ' ἠθέλαμεν φθάσει; τὸ συμπέ-
ρασμα εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἀνθρωπότης ἐν γένει, δὲν δύνα-
ται νὰ ἀπολαύσῃ ἢ περιορισμένον τι ἀγαθόν, ὅτι δὲν ἔχει τὸ τέ-
λειον ἐκεῖνο ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον ἔχει μόνος ὁ Θεός, διότι τοιοῦτον
ἀγαθὸν ἀντιβαίνει εἰς τὴν φύσιν οἰουδῆποτε πεπερασμένου ὄντος.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΥΓΛΩΤΤΙΑΣ

ὑπὸ

ΚΟΡΜΕΝΙΝΟΙ.

(Συνέχεια βλ. φυλλάδια Ι' καὶ ΙΑ'.)

ΜΕΛΕΤΗ ΣΤ'.

Ἡ σπουδὴ τῆς τακτικῆς ἀποτελεῖ εἰσέτι ἓνα τῶν κυριωτέρων
καὶ ἤθελον εἰπεῖ τὸν πρῶτιστον τῶν ὄρων τῆς Βουλευτικῆς
Εὐγλωττίας.

Ἐὰν ἡ Ἄντιπολίτευσις καλῶς γινώσκῃ τὸ ἔργον τῆς, ἀνάγκη
πᾶσα ν' ἀντιτάξῃ τὴν τέχνην κατὰ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τὴν στρα-
τηγικὴν δεξιότητα κατὰ τῆς ἀβελτηρίας τῶν πολλῶν ἐναντιῶν.
Ὁφείλει νὰ διανεμῇ καὶ διαποικίλῃ τὰ ἔργα. Χρεωστὲι νὰ προ-
διατάξῃ τις θέλει δώσει τὸ σημεῖον τῆς μάχης καὶ ἐπὶ ποίου
ἐδάφους. τίνι τρόπῳ θέλουσι τεθῆ οἱ λόχοι εἰς κίνησιν· ἔὰν ὀφεί-
λῃ πρῶτη νὰ ἐπιτεθῇ ἢ ἀπεναντίας νὰ ἀναμείνῃ· ποίας τινας
θέσεις χρεωστὲι νὰ κρατήσῃ, καὶ ποίας ν' ἀφήσῃ. Οἱ προτείνοντες
τὰς ἀναβολὰς καὶ τὰς ἐπερωτήσεις, οἱ διαλεκτικοὶ, οἱ παθοποιοὶ
καὶ οἱ δηκτικοὶ ὀφείλουσι νὰ παραταχθῶσιν εἰς μάχην καὶ νὰ
εἰσέλθωσιν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν συμπλοκὴν, χωρὶς νὰ λύσωσι
τὰς τάξεις ἢ νὰ ἐγκαταλείπωσι τὴν γραμμὴν. Αἱ κεκρυμμέναί κα-
νονοστιχίαι πρέπει ν' ἀποκαλυφθῶσιν ἐγκαίρως. Δὲν συμφέρει
πάντοτε ν' ἀναβάλλῃ τις εἰς τὴν αὔριον ὅπως στήσῃ τὰς σκηνὰς
καὶ μετρήσῃ τοὺς πεπτωκότας. Ὅταν αἱ δυνάμεις ὑπάρχωσιν
ἀσθενέστεραι, πρέπει νὰ διατεθῶσι κλιμακῆδόν ἐπὶ τῶν πτερόγων
τοῦ κέντρου· τότε συγκροτοῦνται ἄψιμαχίαι, αἱ προσβολαὶ γί-
νονται ἐκ πλαγίου, ἐκτελοῦνται προσποιοῦνται ἐπιθέσεις, σχημα-
τίζονται χαρακώματα, καὶ ἡ ὑπεράσπισις προχωρεῖ ἀπὸ θέσεως
εἰς θέσιν, πότε λαθραίως καὶ πότε ἀπροκαλύπτως, μέχρις οὗ
ἐπέλθῃ ἡ νύξ καὶ ἀφήσῃ ἀβεβαίαν τὴν νίκην. Ἄλλ' ὅταν γινώ-
σκῃ τις ὅτι εἶναι ἰσχυρότερος, ἀνάγκη τότε νὰ ἐπιπέσῃ εἰς τὰ
πλευρὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ καταστενοχωρῶν καὶ συμπιέζων αὐτὸν
νὰ τὸν βιάσῃ νὰ κηρυχθῇ ἡττημένος.

Ἡ Ἀντιπολίτευσις δυστυχῶς (ὀφείλομεν νὰ τὸ εἰπώμεν) οὐδέποτε ἐγνώρισε πειθρχίαν. Ὅσάκις δὲ ἐθριάμβευσε, τοῦτο συνέβη ἀπλῶς ὡς ἐκ τῆς συμβαματικῆς αὐτῆς συμμαχίας μετὰ τῶν μερίδων τῶν ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀποσπωμένων, αἵτινες ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν πνεῦμα ἐνότητος καὶ συμφωνίαν εἰς τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν ψῆφον.

Οἱ ἄνδρες τῆς ἡμετέρας Ἀντιπολιτεύσεως δὲν μιμοῦνται εἰς τὴν μάχην οὔτε τὸ σφηνοειδὲς τρίγωνον τῆς Ἑλληνικῆς φάλαγγος ὅπερ διέσχίζε τοὺς εἰσχιχοὺς τῶν πολεμίων, οὔτε τὸν πυκνὸν συνασπισμὸν τῶν Ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων, οὔτε τὸ τετράγωνον τοῦ Ναπολέοντος, τὸ ἐξεβρέυγόμενον πῦρ ἐκ τῶν τεσσάρων πλευρῶν του. Αὐτοὶ τρέχουσι, βρίπτονται, συνευοῦνται διασκορπίζονται καὶ ἀποχωροῦσι συγκεχυμένως δίκην ἀτάκτων πολεμιστῶν. Ἀπεποιήθησαν πάντοτε νὰ στρατεύσων ὑπὸ τὴν σημαίαν ἐνὸς ἀρχηγοῦ, λεγόμενοι ἀνεξάρτητοι καὶ χωρὶς ἄλλον γνώμονα παρὰ τὴν ἰδίαν συνείδησιν. Φρόνημα ὠραῖον καὶ ὑψηλὸν κατ' ἀλήθειαν! Πλὴν ἡ λεγομένη συνείδησις δὲ εἶναι εἰμὴ ἀλαζονεία καὶ ἡ ἀξιουμένη ἀνεξαρτησία, εἶναι ἀπλῶς ἀναρχία. Ὅσαι κεφαλαί, τοσαῦτα καὶ γινώμαι ὅσοι στρατιῶται, τοσοῦτοι καὶ ἀρχηγοί ὑπάρχουσι πολεμισταί, ἀλλ' οὐχὶ στρατεύμα· ὑπάρχουσιν ἀντιπολιτευόμενοι, ἀλλ' οὐχὶ ἀντιπολίτευσις. Πᾶσα ἀντιπολίτευσις μὴ ἔχουσα σύστημα, μὴδὲ χαρακτῆρα, ἀρχὴν, ἐπιβρόχην, σκοπὸν, μὴδὲ ὄνομα, οὔτε εἰς τὴν Γαλλίαν, οὔτε εἰς ἑαυτὴν δύναται νὰ γένῃ ὠφέλιμος. Εἶναι ἄθροισμα διαχρώσεων ἐρυθρῶν, κυανῶν, κιτρίνων, πρασίνων, λευκῶν με χρώματα μᾶλλον ἢ ἦτον βαθέα. Ἀλλ' ὁποῖαν ποτὲ εἰκόνα δύνανται αὐτὰ νὰ συνθέσωσιν!

Ὁ δεῖνα ὑπεσχέθη νὰ ὁμιλήσῃ, νὰ ἦναι εὐγλωττος. Ἀλλ' εἶναι περίστασις καθ' ἣν ἦτο προτιμότερον νὰ «σιωπήσῃ» ἢ ζῆζε μάλιστα νὰ μὴ δείξῃ ποσῶς τὴν εὐγλωττίαν του. Ἀλλὰ πῶς νὰ γένη; Ἡ ἡμέρα ἐτάχθη, τὰ προσκλητήρια διενεμήθησαν, ἡ ὑπόθεσις γνωρίζεται, ὁ ῥήτωρ ἐνεγράφη, οἱ θεαταὶ ἀναμένουσιν. Αὐτὸς βίψοκινδυνεύει, ἀγορεύει καὶ ἠττάται εἰς τὴν δίκην του ἄλλὰ τί λέγῃ δίκην του; εἰς τὴν δίκην τοῦ τόπου! τὴν ἐπιούσαν

ὅμως οἱ προσκεκλημένοι τῷ λέγουσιν· καλῶς ἠγόρευσας· καὶ αἱ ἐφημερίδες τοῦ κόμματος ἐπαναλαμβάνουσιν· αὐτὸς ἠγόρευσε κάλλιστα!

Ὁ Ἄριστος ὁμιλεῖ μετὰ πολυῤῥημοσύνης, μὲ σχήματα τηλεγραφικά, καὶ συστροφὰς στόματος παραδόξους. Ὁ ἰδρῶς τοῦ στάζει ἀπὸ τὸ μέτωπον, ἡ φωνὴ του βραγχιάζει, καὶ ῥόγχος καταλαμβάνει τὸ στήθος του, οἱ πόδες πλέον δὲν τὸν βαστάζουσι· πρέπει νὰ τὸν φέρωσιν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου λουτρὸν ἀρωματικὸν ἐκ πρώϊας τὸν ἀναμένει. Ἀλλ' ἐρωτήσατε αὐτὸν τί ἀπέγινε τὸ ζήτημα· τί μέλλει αὐτὸν περὶ τούτου; Αὐτὸς δὲν ἦτο ἐκεῖ εἰμὴ ἵνα ὁμιλήσῃ ἐπὶ ὦραν ὀλόκληρον.

Μίαν ὥραν! Ὁ Τιμάντης ζηλεύει. Ἐπομένως θέλει διέλθει ὀλην τὴν νύκτα ἀναδιφῶν τὸν Μηνύτορα καὶ τοὺς Σχολιαστάς· μὴ εἴπη τις ποτὲ ὅτι ὁ Τιμάντης ὠμίλησεν ὀλιγώτερον τῶν δύο ὥρῶν, ἀφ' οὗ ὁ Ἄριστος, ῥητορικός, κατέλαβε τὸ βῆμα διὰ μίαν ὥραν ὀλόκληρον. Ἐὰν ἡ ὑπόθεσις ἐξηνητλήθη, καὶ τί πρὸς τοῦτο; Δὲν πρόκειται αὐτὸς νὰ κερδήσῃ, ἀλλὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν δίκην, καὶ θέλει λοιπὸν ἀγορεύσει.

Ἐπομένως οὗτος ἀναλαμβάνει τὸν λόγον πολὺ ὑψηλότερα καὶ ὠθεῖ αὐτὸν μακρύτερα παρὰ τοὺς προαγορεύσαντας. Ἐκθεσις προομιώδης, ἐπιχειρημάτων ἀνάπτυξις, ποικιλία περιγραφῶν, σοφὰ σχόλια, παράθεσις συγγραφέων, ἐγγράφων ἀνάγνωσις, ἀσεϊότητες, παιγνιδάκια ἵνα φέρωσιν ἰλαρότητα καὶ εἰς τὰς μᾶλλον συνεσταλμένας ὄφρεις, δεινότης συλλογισμῶν ἵνα ἀρέσκωσιν εἰς τοὺς διαλεκτικούς, ῥητορικὰ σχήματα πρὸς συγκίνησιν, παρεχβάσεις παρεντεθειμέναι πρὸς ἄνεσιν· πρώτη, δευτέρα, τρίτη, τετάρτη καὶ πέμπτη ἀγόρευσις· αὐτὸς οὐδενὸς φείδεται· οὔτε οἱ ψιθυρισμοὶ τῶν ἐναντίων του, οὔτε τὰ μόλις κρατούμενα τῶν φίλων χασμῆματα, οὔτε ἡ ἐκλείπουσα φωνὴ του, οὔτε τὰ σβυνόμενα φῶτα, οὔτε ἡ ἐκκενουμένη αἴθουσα δύναται νὰ τὸν πείσωσι νὰ καταλείψῃ τὴν θέσιν πρὶν ἢ παρέλθῃ καὶ τὸ τελευταῖον λεπτόν τῆς δευτέρας ὥρας. Ἀλλὰ τί ὄφειλε νὰ εἴπῃ ἵνα ἐξαντλήσῃ τὸ ζήτημα; Τρία μόνα λόγια·

Ἡ Πλειονότης προβαίνει κατὰ διάφορον τρόπον. Λέγεται ὅτι μετὰ τέσσαρες μῆνας γυμνάσεως οἱ νεοσύλλεκτοι γάλλοι ἀποβαίνουσιν ἄριστοι στρατιῶται· ἀλλὰ δὲν χρειάζεται τόσος καιρὸς ἵνα σχηματισθῇ ὁ ὑπουργικὸς βουλευτής. Οἱ νεήλιδες βουλευταί, οἱ ἀδοκιμώτεροι καὶ ἀθωότεροι δὲν ἔχουσιν ἀνάγκη εἰμὴ νὰ κρατῶσι σταθερῶς προσηλωμένα τὰ βλέμματα εἰς τὴν ὑπουργικὴν τράπεζαν καὶ νὰ ἐνθυμῶνται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ψηφοφορίας τὸ σύνθημα τοῦ Κασιμίρου Περιέρου· «Κύριοι, ὄρθοι, πρόσχωμεν».

Οἱ Ἰπουργοὶ ὀφείλουσι νὰ μεταχειρίζωνται διάφορον τακτικὴν πρὸς τὰς ἀμφιταλαντευομένας ἐκείνας πλειονότητας ἃς ἡ τύχη διαπιστεύεται εἰς τὰς χεῖράς των. Διαλέχθητε ὀλίγον μετ' αὐτῶν. μήπως μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσι πολλοὶ λογικοί; Ἐπιδείξατε εἰς αὐτοὺς εὐγλωττίαν· μὴ ἐν αὐτοῖς ὑπερέχει ἡ φαντασία; Ὀμιλήσατε περὶ θρησκείας· οἱ μόνοι θρησκοὶ θέλουσι κατανοηθῆ· ἐγγίσατε τὸ ζήτημα τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος· μόνον οἱ ἰδιοτελεῖς θέλουσι σᾶς ἐνοήσει. Ἄλλ' ἐμποιήσατε αὐτοῖς φόβον, καὶ θέλετε τοὺς κερδήσει ὄλους. Σᾶς τὸ λέγω τῇ ἀληθείᾳ· ἀφ' οὗ ἐξαντλήσατε ὅλα τὰ μέσα σας ἐπὶ τῆς πλειονότητος, καὶ τὴν εὗρετε κωφεύουσαν, ἀπαθῆ, καὶ εἰσέτι ἀνυπότακτον καὶ γογγύζουσαν, ἐμπνεύσατε αὐτῇ φόβον, τρομάξατε αὐτὴν καὶ ἰδοὺ τὴν ἐσύρετε.

Ἰπάρχουσιν ἐν ταῖς Βουλαῖς ἡμῶν πολλοὶ, πλειότεροι παρ' ὅσοι στοχάζεσθε, οἱ ὁποῖοι εἰς τινὰς περιστάσεις ἤθελον προθύμως κρυφθῆ ὑπὸ τὰ ἀναλόγια των. Οὗτοι πρὸ πάντων ἐπιθυμοῦν νὰ προφυλαχθῶσι· τοῦτο εἶναι ἡ εὐχάριστος, ἡ ἕξις καὶ ἡ συνήθειά των. Ἐὰν ὁ ὑπουργὸς δὲν περάνη τὴν ἀγόρευσίν του λέγων ὅτι, κατὰ πάντα τρόπον, αὐτοὶ ὀφείλουσι νὰ ψηφίσωσι καὶ αὐτὸς θέλει τοὺς σώσει, ἤθελον νομισθῆ ὄλοι ἠφανισμένοι· καὶ ὁ ὑπουργὸς δὲ ὅστις ἤθελε παραλείψει νὰ ἐπαναλάβῃ τοῦτον τὸν ἐπιπόδον, κινδυνεύει νὰ ἐλαττώσῃ παρ' αὐτοῖς τὴν ἰδίαν ὑπόληψιν.

Ἐχετε δίκαιον νὰ λέγετε ὅτι τοῦτο ὁμοιάζει μελοδραματικὸν τέχνασμα. Αἱ Θεέ μου! καὶ νομίζετε σεις ὅτι αἱ παραστάσεις τοῦ Βουρβωνικοῦ Παλατίου ἐκτελοῦνται ἄλλως πως παρὰ τὰς παραστάσεις τῆς πλατείας τῶν Βουλευτῶν; Ὁ τρόμος, Κύριοι, ὁ

τρόμος ἐν ταῖς Ἐθνικαῖς Συνελεύσεσι καὶ ὁ φόβος, ὁ φόβος ἐν ταῖς ἡμετέραις ἀθλίαις Βουλαῖς, ἰδοὺ τὸ μέγα ἐλατήριον!

Αἱ Βουλαὶ ἡμῶν ἐξερχόμεναι ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας δὲν εἶναι βεβαίως σωματεῖα πεπαιδευμένων. Ἡ εὐγλωττία δύναται νὰ παραβληθῇ μετὰ τὰ χρυσαῖα μῆλα τῶν Ἐσπερίδων, οὐδὲ εἰς πάντας ἐδόθη νὰ τὴν κατέχωσιν. Ἀπαιτεῖται καλαισθησία ἵνα κατανοήσῃ τις αὐτὴν, καὶ ψυχὴ εὐγενὴς καὶ εὐαίσθητος ἵνα ἀγαπήσῃ αὐτήν. Αἱ Πλειονότητες, ὡς περ τὰ στίφη τῶν λαῶν καὶ τῶν στρατευμάτων, ὀδηγοῦνται εὐχερέστερα διὰ τινος ὕλικου καὶ ὄρατου σημείου· καθὼς εἶναι τεμάχιον λευκοῦ ἢ τριχρῶον ὑφάσματος ἐπὶ τῆς κορυφῆς καμακίου, καὶ, κατὰ τὰς ἐποχάς, ἡ κραυγὴ τοῦ Ζήτω ὁ Βασιλεὺς! Ζήτω ὁ Αὐτοκράτωρ! Ζήτω ἡ Δημοκρατία!

Ἡ Ἀντιπολιτευσις κρίνει τι ἔπρεπε νὰ ᾔνοι οἱ Ἰπουργοὶ ἀφ' ὅ,τι ἤθελον εἶναι ὡς· τοὺς ἐλέγχει ὡς μὴ ἔχοντας σχέδιον, σύστημα, θέλησιν καὶ πλειονότητα συμπαγῆ, θερμουργὸν καὶ ἀφωσιωμένην ὥστε νὰ τοὺς παρακολουθῇ ἐπὶ τε τῶν κρημνῶν καὶ ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς ἀβύσσου. Ἄλλ' οἱ Ἰπουργοὶ μεταχειρίζονται πᾶν ὅ,τι τοῖς ἔλθει ἀνὰ χεῖρας. Ὅταν αἱ Πλειονότητες δὲν συγκροτῶνται εἰμὴ ἐκ σκιοφόβων καὶ ἀδυνάτων, ἀγαπῶσι νὰ εὕρισκωσιν εἰς τοὺς δυνατοὺς ὑποστήριγμα. Δὲν θέλουσι βεβιαίως νὰ ταπεινώνται, ἀλλὰ δὲν τοῖς ἀπαρέσκει νὰ διατελῶσιν ὑπὸ πειθαρχίαν καὶ νὰ καταναγκάζωνται. Τοιοῦτοτρόπως ἀπαλλάττονται πάσης εὐθύνης προσωπικῆς, καὶ σᾶς ὀφείλουσι χάριτας, ἐπεὶ δὲ ἐλευθεροῦνται τοῦ κόπου τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τῶν δισταγμῶν τοῦ ἐκλέγειν. Ἐὰν, ἐξεναντίας, τοῖς ἐγκαταλείψητε τοὺς οἴκας, ἀνησυχοῦσι, περιβλέπονται καὶ τρέμουσι μήπως παρεκτραπῶσι. Συσσφύξατε αὐτοῖς παρὰ τὸ στόμα τὸν χαλινόν, καὶ θέσατε αὐτοῖς παροφθάλμια, ἵνα μὴ ἀφηνιάζωσι καὶ ἵνα εὐθυδρομῶσιν.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἀντιπολιτεύσεως πρέπει νὰ ὀδηγῇ τοὺς ὀπαδούς του χωρὶς ποσῶς νὰ φαίνεται ὅτι διευθύνει αὐτοὺς, καθότι ἔχει νὰ κάμῃ πρὸς κενόδόξους· ἀλλὰ μετὰ τῆς Πλειονότητος ὁ Πρωθυπουργὸς πρέπει νὰ τίθεται γενναίως ἐπὶ κεφαλῆς, ἐπεὶ δὲ πρόκειται νὰ ποδηγετῇ σκιοφόβους. Καὶ προτιμώτερον εἶναι ἐν γένει νὰ
(TOM. A'. ΦΥΛ. 1B'.)

τοὺς ἐλαύνη σείων τὴν μάστιγα, παρὰ νὰ προσποῖται μετ' αὐτῶν ταπεινώσιν, ἰκεσίας, συγκλίνησιν. Οἱ κριοί, ἐὰν ἠδύναντο νὰ ἐκλέξωσι, δὲν ἤθελον βεβαίως προσλάβει ἄλλους κριοὺς εἰς φύλαξιν, ἀλλὰ κύνας ἀγρόπνους καὶ γαυγιστάς κ' ἂν ἐκινδύνεον νὰ δαγκασθῶσιν. Αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὰς βουλευτικὰς Πλειονότητας.

Πλὴν ὅταν, κατ' ἐξάίρεσιν, ἡ πλειονότης σύγκειται ἐξ ἀνθρώπων ἤττον δειλῶν ἢ ταλαντευομένων, δὲν πρέπει νὰ φέρεται τις πρὸς αὐτοὺς πολὺ θρασέως καὶ ἐξουσιαστικῶς, καθότι αὐτοὶ λέγουσι τὴν δειλίαν τῶν φρόνησιν καὶ τοὺς δισταγμοὺς αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν· καὶ ἂν παροτρύνητε αὐτοὺς ὑπερβολικῶς ἵνα λάβωσι μίαν ἀπόφασιν, θέλουσιν εἶπει ὅτι τοὺς βιάζετε. Τότε συμφέρει μᾶλλον νὰ τοὺς παρακολουθῆ τις καὶ διευθύνῃ ἀποκρύπτων τοὺς οἴκας, πᾶρεξ νὰ προπορεύηται καὶ τοὺς σύρῃ ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ.

Ἰδιον ἐπιτηδείου στρατηγικοῦ εἶναι ἐνίοτε καταλείπων τοὺς προμαχῶνας αἰφνηδίως, δι' ἀποκρύφου θύρας, νὰ ἐπιπίπτῃ εἰς τὸ πεδῖον τῆς Ἀντιπολιτεύσεως· ἀλλ' εἶναι ἐπάναγκες νὰ ἔχη βεβαίαν τὴν νίκην, καθότι ἐὰν ἀποδειλιάσας ὀπισθοδρομήσῃ, ἡ Πλειονότης τὸν παραιτεῖ καὶ τὸν ἐγκαταλείπει μονώτατον.

Ὡσαύτως τὸ ἀφοσιοῦσθαι ἐντελῶς εἰς τὰς χεῖρας τῆς Πλειονότητος, ὅταν αὐτὴ διστάζῃ καὶ θέλῃ νὰ τὴν βιάσῃ τις ἵνα κηρυχθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ, εἶναι μέσον θεραπείας εἰς ὃ δύνανται οἱ Ἴπουργοὶ νὰ προσφύγωσιν εἰς βουλευτικὰς τινὰς κρίσεις.

Τότε βλέπει τις τοὺς ἄνδρας τῆς πλειονότητος, ὁσάκις αἴρνης, ὡς συμβαίνει σχεδὸν πάντοτε, εὐρεθῶσιν! εἰς θέσιν τοιαύτην, νὰ συνέρχωνται κατεπτοημένοι καὶ οὕτω πῶς νὰ διαλέγωνται. «Βαβαί! βαβαί! εἰς ποίαν περιπλοκὴν μᾶς ῥίπτουσιν οἱ Ἴπουργοὶ μὲ τὴν ἀπονουνοημένην αὐτῶν ἀπόφασιν! Καὶ θέλομεν ἡμεῖς ἔχει ποτὲ τὴν δύναμιν καὶ τὴν θέλησιν νὰ ἐκλέξωμεν ἄλλην; Ἄν εἴχομεν τουλάχιστον μίαν ἡμέραν ἵνα σκεφθῶμεν! Ἄλλ' εὐθὺς! . . . καὶ ποίαν νὰ λάβωμεν; ποίαν; καὶ χωρὶς νὰ ἡξυρώμεν τοῦ λοιποῦ τίνος θέλομεν εἶσθαι! . . . Θεέ μου! Θεέ μου! ὁποῖα εὐθύνη! Εἶναι τῶνδ' ἐν τρωμερῶν πράγματι διὰ τὰς θέσεις μας καὶ

δε' ἡμᾶς αὐτοὺς! . . . ἐπὶ τέλους οὗτοι ἢ ἄλλοι, ὀλίγη διαφορὰ· καὶ ἀξίζει διὰ πρᾶγμα τόσον οὐτιδανὸν νὰ ἐλθῶμεν εἰς ἀντίφασιν;»

Τοιοῦτον εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἡρωϊκῆς αὐτῆς θεραπείας. Προσέξατε ὅμως μὴ μείνωσιν εἰς τὸν λόγον τῶν, καὶ τὸ φάρμακον ἀποκτείνῃ ἀντὶ τοῦ νοσοῦντος τὸν ἱατρόν.

Ἄλλοι γενικοὶ κανόνες·

Ὁ Ἴπουργὸς δύναται μὲν νὰ εἴπῃ ὅτι θέλει ἀπαντήσῃ ἄλλην στιγμὴν, καθότι τοῦτο εἶναι σημεῖον φρονήσεως· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ δείξῃ ποσῶς ἐκπληξιν, ἐπειδὴ τοῦτο δεικνύει ἀμάθειαν.

Ἴπουργὸς λαλῶν ἀενάως περὶ τῆς τιμιότητός του, τῆς προσοχῆς του, τῆς εὐγνωμοσύνης του, τῆς εὐτολμίας του παρέχει ὑπόνοιαν μοχθηρίας, νωθρότητος, ἀγνωμοσύνης, δειλίας.

Ὁ Ἴπουργὸς δὲν πρέπει νὰ κύπτῃ ἐνώπιον τῶν θρονίων τῶν πρέσβων· οὔτε νὰ ἐπαιτῇ διακοινώσεις ἐπιδοκιμασίας διὰ τοῦ ἑσπερινοῦ ταχυδρόμου τῶν· οὔτε εἰς τὴν φιλαυτίαν τῶν ἀντιπάλων του νὰ ἐπιφέρῃ τὰς προσβολὰς ὅσας ἀκινδύνως ἀπευθύνει κατὰ τοῦ φρονήματός των. Δεινότης κατὰ τῶν ἀντιρρήσεων, μετριοπάθεια κατὰ τῶν ὕβρων, ἰδοὺ ὁποῖα ὀφείλει νὰ ἦναι ἡ συμπεριφορὰ του.

Οἱ Ἴπουργοὶ ὀργιζόμενοι προκαλοῦσι τὴν δυσμένειαν τῶν ἀντιπολιτεύσεων, καθ' ὃν τρόπον οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι διεγείρουσι τὰς θυέλλας. Οἱ γαλήνιοι Ἴπουργοὶ καταβάλλουσι τὴν δυσμένειαν ταύτην, καθὼς ἡ γλυκεία καὶ δροσερὰ αὔρα ἐπιφυσῶσα καθησυχάζει τὰ κύματα.

Οἱ Ἴπουργοὶ πρέπει νὰ ὑπερασπίζωνται ἑαυτοὺς μᾶλλον διὰ τῶν πράξεων ἢ τῶν διαμαρτυρήσεων, διὰ τῶν γεγονότων μᾶλλον ἢ τῶν θεωριῶν, διὰ τῶν προηγουμένων μᾶλλον ἢ τῶν ὑποθέσεων, διὰ τῶν ἱστορικῶν παραδειγμάτων μᾶλλον ἢ τῶν φιλοσοφικῶν ἐπαγωγῶν. Αἱ σχολαστικαὶ θέσεις δὲν τοῖς ἀρμόζουσιν, ἡ δὲ μεγαλοῦρημοσύνη τοὺς κατασταίνει γελοίους.

Πρέπει νὰ ἔχωσιν ἀπλότητα, συνάμα δὲ καὶ ἀκρίβειαν, ἄλλως ἤθελον ἐκληφθῆ ὡς ψευδόμενοι· ὀφείλουσι νὰ ἦναι σύντομοι καὶ οὐσιώδεις, ἵνα μὴ ἀποκάμωσιν.

Ἐπιμένοντες παρὰ πολὺ εἰς τὰς γενικότητας, ἤθελον θεωρηθῆ ὡς ὑπερρηδῶντες τὰς ἀντιβῆσεις· λεπτολογούντες δὲ καθ' ὑπερβολὴν, ἤθελον κατηγορηθῆ ὅτι παραβλέπουσι τὸ πνεῦμα τῶν ὑποθέσεων.

Ἡ λεγομένη ὑπουργικὴ εὐγλωττία δὲν εἶναι σχεδὸν πάντοτε εἰμὴ εὐφράδεια κίβδηλος, κοινοὶ τόποι περὶ ἠθικῆς καὶ δημοσίας τάξεως, φρασεολογία, φωνασκίαι, θέματα τετριμμένα καὶ ἐπανάληψις.

Ἡ σφοδρότης τῶν παθῶν, ἡ ἔμπνευσις, ἡ παραφορὰ καὶ τὸ αἰφνίδιον ἐκχείλισμα τῆς ψυχῆς ἀποτελοῦσι τὴν εὐγλωττίαν· Ἦδη, τί πλέον ἐπικίνδυνον εἰς πολιτικὸν ἄνδρα παρὰ τοιαῦτα λαμπρὰ προτερήματα; Καθότι αὐτὸς ὀφείλει νὰ προνοῇ τὰς συνεπειὰς τῶν πράξεών του· νὰ σκέπτηται μᾶλλον τί πρέπει ν' ἀποκρύπτῃ πάρεξ τί πρέπει νὰ ἐκδηλῇ· νὰ διατηρῇ πλήρη ἡγεμονίαν ἐπὶ τῶν ἰδίων καὶ τῶν ἀλλοτρίων παθῶν· νὰ δυσπιστῇ εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν· νὰ σταματᾷ, ἂν ἦναι ἀνάγκη, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἰδίου θριάμβου τοῦ ὅπως καταστήσῃ αὐτὸν ἀσφαλέστερον, καὶ νὰ μὴ ἀφίνη νὰ τοῦ ἐκφεύγῃ κἀνὲν ἐκ τῶν λαμπρῶν ἐκείνων λογίων, ἅπερ ὁ τύπος συνάγει ἵνα θέσῃ εἰς ἐμπαιγμόν.

Πλὴν, ἂν ἡ ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία ἐπαπειλῆται, ἐὰν πρόκειται νὰ διεκδικήσῃ τις τὴν ἐλευθερίαν περιϋβρισθεῖσαν, ἐὰν καθίσταται ἀναγκαῖον νὰ συντρίψῃ τις τὰ ἐμπόδια ὅσα τὰ ὕλικά συμφέροντα παρεμβάλλουσιν, ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ὑπουργοὺς νὰ ὦσιν εὐγλωττοί, ἀλλὰ διὰ σεμνῆς καὶ βραχυλόγου ἀπλότητος.

Κατὰ δυστυχίαν, ὅλα τὰ ὥρατα αὐτὰ περὶ ὑπουργικῆς βητορικῆς παραγγέλματα διαψεύδονται ἀποτόμως ὑπὸ τῆς φαντασιοπληξίας τῆς Πλειονότητας. Εἶδον Ἵπουργοὺς (πρὸς αἴσχος τοῦ βουλευτικοῦ γένους) νὰ προξενῶσι μεγαλύτεραν ἐντύπωσιν εἰς τὰ κέντρα τῆς Συνελεύσεως διὰ τῆς δασείας φωνῆς των, παρ' ὅσῃν δὲν ἤθελόν ποτε ἐπιτύχει ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Μιχαῆλ, οἱ κεραινοὶ ἐκεῖνοι τῆς εὐγλωττίας! Οἱ βουλευταὶ τοῦ κέντρου κερηνότες, κεκυφότες καὶ μὲ τὸ βλέμμα εἰς ἐκείνους προσηλωμένον, ἐκρέμαντο ἀπὸ τὰ χεῖλη των καὶ ἐφαίνοντο νὰ τοῖς λέγωσιν· ἐμ-

πρὸς λοιπὸν, ἐμπρός κωμωδοί! φοβίσατε ἡμᾶς μεγάλως, ἐὰν θέλετε νὰ μᾶς προξενήσητε πολλὴν εὐχαρίστησιν!

ΜΕΛΕΤΗ Ζ'.

Περὶ τῆς τακτικῆς τῆς ἰδιαζούσης εἰς τοὺς Ἵπουργοὺς

ἐκάστου Διαμερισματος.

Παρεκτὸς τῶν γενικῶν αὐτῶν καθηκόντων, οἱ Ἵπουργοὶ ἐκάστου Διαμερισματος ἔχουσι καὶ χρεὴ ἰδιαίτερα νὰ ἐκπληρώσωσιν.

Οὕτω ὁ μὲν Πρωθυπουργὸς ὀφείλει νὰ διευθύνῃ μᾶλλον τὴν συζήτησιν παρὰ νὰ λαμβάνῃ εἰς αὐτὴν μέρος· ὡς ἄξιος διευθυντῆς ὀρχήστρας, ὅστις μὲ τὴν ἄρσιν τῆς χειρὸς προλαμβάνει τὰς χασμωδίας καὶ τῶν πλήκτρων τὰ σφάλματα. Δὲν πρέπει αὐτὸς νὰ ὀμιλῇ ἐπὶ πραγμάτων μικροῦ λόγου ἄξίων· ὁπόταν ἡ σιωπὴ ἦναι προτιμητέα· ὁπόταν ἐπερωτᾶται ἀκαίρως καὶ ἐπιβούλως· καὶ ὅταν εἰσέτι αἱ περιστάσεις τὸ ἀπαιτῶσι καὶ τὸ ἀντικείμενον ἦναι μέγα, δὲν ἀρμόζει εἰς αὐτὸν νὰ καταλαμβάνῃ τὸ βῆμα ὡς δικηγόρος ἔχων νὰ ἀγορεύσῃ ἐπὶ διεξοδικῆς δίκης. Ἀνήκει εἰς αὐτὸν νὰ ἀρχίσῃ τὴν συμπλοκὴν, νὰ παρατάξῃ τοιοῦτον στρατεύμα εἰς ἐμπροσθοφυλακὴν, νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν τῆς ἐπιφυλακῆς τὰ σώματα, καὶ νὰ σημάνῃ ἐν ἀνάγκῃ πρὸς ὑποχώρησιν.

Ὄφειλει αὐτὸς ἐπὶ τέλους νὰ τιμωρῇ αὐστηρῶς πᾶσαν παράβασιν πειθαρχίας, καὶ ποσῶς νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ, πρὸς τιμὴν τῆς σημαίας του, νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῷ στρατῷ πλείονες ἀρχηγοί, πολλοὶ ἐξουσία καὶ διάφορα σχέδια μάχης.

Ὁ Ἵπουργὸς δὲ τῶν Ἐξωτερικῶν πρέπει νὰ συναισθάνηται ζωηρότερον παντὸς ἄλλου τὸ κέντρον τῆς ἐθνικῆς φιλαυτίας· οὐδέποτε νὰ λέγῃ, εἰμὴ ὅτι εἶναι ἐπάναγκες· νὰ ἐκφέρῃ τὸν λόγον μετὰ μετριοπαθοῦς ἐνεργείας, καὶ οὐδὲ ἅπαντα νὰ ἐκθέτῃ· ἢ ἀντιτάττῃ σταθερὰν σιωπὴν εἰς τὰς ἐπερωτήσεις, ἐὰν ἡ σωτηρία τοῦ Κράτους τὸ ἐπιβάλλῃ· νὰ ἐνθυμῆται παντοεινὰ ὅτι οἱ πρέσβεις ἐκ τοῦ βάθους τῶν θεωρείων αὐτῶν ἐνεδρεύουσι καὶ τὰς ἀθωοτέρας ἐκφράσεις του, ἵνα καλοκαγάθως τὰς ἀναφέρωσιν εἰς τοὺς κυρίου των δηλητηριασμένας μετὰ σχολίων καὶ πρερηγήσεων· νὰ ἦναι

μέτριος εἰς τὰς θεωρίας· νὰ ἐκθέτῃ τὰ πράγματα μεθ' ἀπλότητος, καὶ νὰ ἀφίη ἕνα ἐξάγη τις τὰ συμπεράσματα· νὰ μὴ ἀνοίγῃ τὸν ἀσκόντων πολιτικῶν ἀνέμων ἀπερισκέπτως· νὰ γράφῃ τὰς ἀγορεύσεις του· νὰ σταθμίζῃ τὰ ἐξ ἐφόδου προοίμια· νὰ περιορίζηται τέλος εἰς τὰ ἰδιαιτέρως αὐτὸν ἀφορῶντα.

Ὁ Ἰπουργὸς τοῦ Πολέμου ἢ τῶν Ναυτικῶν πρέπει νὰ δεικνύεται, ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ζηλωτῆς τῆς ἀνδρείας, τοῦ πατριωτισμοῦ, καὶ τῆς ὑπολήψεως τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ἀμφότεροι εἰσὶν ἐν ταῖς Βουλαῖς οἱ σημαιοφόροι τοῦ ἔθνους· καὶ ἐκπροσωπεύοντες τὴν ἐθνικὴν τιμὴν ὀφείλουσι νὰ λαλῶσιν ἀναλόγως. Ἄλλ' ἄς μὴ ὧσι Δογκισιῶται περὶ τοὺς τρόπους, καὶ ἄς μὴ ἀκούωνται σύροντες ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὴν θήκη τῆς σπάθης των. Ἀγέρωχόν τι ὅμως ὕψος, κατὰ τὰς περιστάσεις, δὲν ἀπαρέσκει εἰς τὸ σῶμα των. Αἱ τρογγυλαὶ περίοδοι, οἱ ἀπλοῖκοι λόγοι, καὶ τι ἀκατέργαστον, ἀνεπιτήδευτον καὶ ἀποφασιστικὸν ἀρμύζει μάλιστα εἰς αὐτούς. Ἄρκει νὰ ὀμιλῶσιν ὀλίγον καλῆτερα πάρεξ εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ τὰ πλοῖα. Παρὰβλέπονται τὰ γραμματικὰ καὶ ὀρθογραφικὰ αὐτῶν σφάλματα, οἱ βαρβαρισμοὶ, αἱ ἐκθλίψεις, οἱ οικιακοὶ τρόποι καὶ σχεδὸν αὐτοῖ των οἱ ἔρκοι. Ἐμπλεκόμενοι εἰς τὴν πολεμικὴν τῶν ἄλλων Ἰπουργῶν, ἢ θέλοντες νὰ δειχθῶσι ῥήτορες, ἤθελον εὐρεθῆ ἐκτὸς τῆς ἰδίας θέσεως, καὶ ἤθελέ τις στοχασθῆ ὅτι αὐτοὶ ἐμαθόντες τὴν τέχνην τῶν ἄλλων, ἀγνοοῦσι τὴν ἰδικήν των καὶ εἰσὶν ἀνεπιτήδευτοι εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ζήφους. Ὁ Ἰπουργὸς τοῦ Πολέμου ἢ τῶν Ναυτικῶν πρέπει νὰ ἦναι ἔτοιμος πάντοτε ἵνα δώσῃ τὰς ἐκτενεστέρας καὶ ἀκριβεστέρας διασαφήσεις ἐπὶ τῶν γεγονότων, τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν ἐξόδων τοῦ ἰδίου Διαμερίσματος· καθ' ὅσον μάλιστα δὲν ἀπαιτοῦνται παρ' αὐτοῦ ἀγορεύσεις, ἀλλ' ἀπλὰὶ ὀμιλῖαι ἐπὶ πραγμάτων· ἀλλὰ δὲν πρέπει τοιαῦται ὀμιλῖαι νὰ καταντῶσιν εἰς παρεκβάσεις, εἰς λόγους διακεκομμένους καὶ ἀδολεσχοῦς. Πορεύεσθαι ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν σκοπὸν, ἰδοὺ πᾶν ὅ, τι ἀπαιτεῖται ὧς περ εἰς τὸν πόλεμον οὕτω καὶ εἰς τὸ βῆμα.

Ὁ Ἰπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ὀφείλει νὰ ἦναι ἀπλοῦς καὶ σαφὴς περὶ τὰς ἐκθέσεις του, ἐμβριθὴς εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν νό-

μων, ἀξιοπρεπὴς εἰς τὴν ἀνασκευὴν, σοβαρὸς εἰς τε τὸ σχῆμα, τὴν συμπεριφορὰν, τὴν φωνὴν, τὰς ἐξεις καὶ τοὺς τρόπους. Ἀλλὰ καθὼ γενικῶς λαμβάνεται ἐκ τῆς δικηγορικῆς τάξεως, φέρει συνήθως εἰς τὴν Βουλὴν τοὺς ἐλευθερίους τρόπους τῶν δικηγόρων, τὴν ἀκρασίαν τοῦ σχήματος, τὴν ἀπεραντολογίαν καὶ μεγαλοῤῥημοσύνην τῶν Δικαστηρίων. Ταράσσεται, φυσᾶ καὶ τεινάσσεται ἐπὶ τοῦ τρίποδος τῆς Πυθίας· ἐπικαλεῖται μεγαλοφώνως τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς θεὰς τοῦ Ταρτάρου· οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐξέρχονται τῶν κογχῶν· ὁ λαιμοδέτης του λύεται· αἱ φλέβες του ἐξογκοῦνται· καὶ ὁ ἐν ὑπηρεσίᾳ διαγγελεύς στοχάζεται μὴ ἦναι ἀνάγκη νὰ κρᾶξῃ τὸν χειρουργὸν ἵνα τὸν ἀφαιμάξῃ ὀλίγον. Καταβιάζεται ἐντοσοῦτω ἢ αὐλαία, καὶ ἐν τῷ μεταξύ διαστήματι οἱ θεαταὶ τῶν ὑψηλῶν θεωρειῶν, ἠθισμένοι εἰς τὰ θεάματα τῶν Βουλευτῶν, λέγουσι πρὸς ἀλλήλους· ἀπήγγειλε θαυμασίως, σχεδὸν ὡς τὸν δεῖνα ὑποκριτὴν εἰς τὴν δεῖνα κωμῳδίαν! Μακρὰν, πρὸς Θεοῦ οἱ βλοσυροὶ οὗτοι ὑποκριταὶ ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ βήματος!

Ὁ Ἰπουργὸς τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἀπαιτεῖται νὰ ὀμιλῇ τὴν γλῶσσαν ἐντελέστατα.—

Ἄφ' οὗ πρῶτον ἐμίσησαν ὠτακουστὰς ἵνα συκοφαντῶσι τοὺς τιμίους ἀνθρώπους, καὶ διέφθειρον τὰ ἤθη ἵνα ἐκνευρίσωσι τὰς ψυχὰς· ἀφ' οὗ ἐκώφευσαν εἰς τὰ ἄσεμνα ἄσματα καὶ ἐκλείσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰς ἀκολάστους εἰκόνας καὶ τὰ κακοῖθη μυθιστορήματα· ἀφ' οὗ πλέκοντες σκευωρίας ἐνέδρευαν ἵνα ὑποσκελίσωσι τοὺς ἀδυνάτους· παρέλυσαν δὲ τὸν τύπον, καταδιώκοντες ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοὺς τυπογράφους, καὶ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἠφάνισαν αὐτὸν διὰ προστίμων καὶ φυλακίσεων· ἀφ' οὗ ὠργάνισαν καταστήματα ὕβρεων καὶ προπηλακισμῶν ἐκεῖ ἔνθα ἐπιτρέπεται ἡ ἀστυνομικὴ ἐπιτήρησις· ἀφ' οὗ προθύμως ἐξηργύρωσαν τὰς συναλλαγματικὰς τὰς παρὰ τῶν νομαρχῶν ἐκδοθείσας πρὸς ἀγορὰν καὶ χορήγησιν ψήφων· ἀφ' οὗ ἐξεφόβισαν τοὺς δειλοῦς διὰ τῶν ἀπειλούμενων παύσεων, καὶ τοὺς ὑπερηφάνους καὶ κενοδόξους· ἐκέρδισαν δι' ὑποσχέσεων ἐπαγγελμάτων, σταυ-

ρῶν καὶ παραχωρήσεων πρὸς αὐτοὺς καὶ τὰς ἐπαρχίας των· πρὸς μόνους δὲ ἐχαρίσθησαν τοὺς τεχνίτας, τοὺς πεπαιδευμένους, τοὺς ποιητὰς ὅτινες δι' ὀλίγα ἀργύρια ἐπώλησαν τὴν ψυχὴν των· ἀφ' οὗ ἐξηνδραποδίσθησαν πρὸς τοὺς Τιγγελλίνους τῆς Αὐλῆς· καὶ πηρημέλησαν τὴν διαχείρησιν ἕνεκεν τῆς ἀστυνομίας, τὰ συμφέροντα τῶν νομῶν χάριν ἐκείνων τῆς πρωτεύουσας, καὶ τὴν κηδεμονίαν τοῦ ὄλου ἔθνους ἀντὶ ἐνὸς μόνου ἀνθρώπου· ἀφ' οὗ καὶ τὴν ἀλήθειαν κατεπρόδωσαν, καὶ τὴν συνείδησιν κατεπάτησαν, καὶ τῇ πατρίδι ἐψεύσαντο· νὰ ἔρχωνται ἔπειτα μετ' ὅσον ἀγνόητα εἰς τὸ θῆμα ἵνα λαλῶσι περὶ τῆς ἐξ ὑπαρχῆς καὶ ἀσπίλου αὐτῶν ἀθωότητος, περὶ τῆς ἀφοσιώσεως αὐτῶν εἰς τὸ σύνταγμα, εἰς τὴν ἀρετὴν, εἰς τὴν ἐλευθερίαν· περὶ τοῦ σεβασμοῦ αὐτῶν πρὸς τὸν τύπον· περὶ τοῦ θαυμασμοῦ αὐτῶν διὰ τὸ ἀνεπηρέαστον καὶ τὴν γνησιότητα τῶν ἐκλογῶν· περὶ τῆς ἐπιμελείας, τοῦ ζήλου καὶ τῶν προσπαθειῶν ὅσας κατέβαλον πρὸς διοίκησιν τῆς Γαλλίας—αὐτὴ εἶναι ἡ διαγωγὴ ἣν ἀπειρόκαλοι τινες Ἰπουργοὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ἔδειξαν, πρὸς αἰωνίαν καταδίκην αὐτῶν καὶ ἡμέτερον ὄλεθρον.

Ἄ! πρὸς Θεοῦ, μὴ τύπτετε τὰ στήθη σας ἐμβλέποντες εἰς τὴν γῆν μετ' ὅσον κατάνυξιν· μὴ καλύπτετε τὸ κενὸν τῶν πραγμάτων μετ' φράσεις πομπώδεις! Καθαρίσατε τὴν μιανθίειαν κάλπην τῶν ἐκλογῶν. Ἐμψυχώσατε τὰς τέχνας καὶ οὐχὶ τὰ κόμματα, τὰ ἀνεξάρτητα καὶ οὐχὶ τὰ δουρικὰ γράμματα. Μὴ μεταχειρίζεσθε τὰς μυσικὰς πιτώσεις εἰμὴ πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ἐν τῷ σκότει τεκταινομένων ἐπιβουλῶν κατὰ τῆς ἀσφαλείας τοῦ Κράτους, οὐχὶ δὲ ἵνα ὑπηρετήσητε τὰ πάθη σας καὶ προσφέρητε εἰς τὴν ἀλαζονείαν σας θυμιάματα. Καταστείλατε τὰς αἰσχρὰς δημοσιεύσεις αἵτινες διαφθείρουσι, καὶ οὐχὶ τὸν τύπον ὅστις ἐμβριθῶς συζητεῖ· ἐστὲ δὲ μᾶλλον πολῖται· πάρεξ αὐλόδουλοι, ἔξοχοι διαχειρισταὶ μᾶλλον παρά μεγάλοι διευθυνταὶ τῆς ἀστυνομίας. Ἐχετε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ λαλοῦντες καὶ πράττοντες, τὰ δικαιώματα τῆς ἐλευθερίας, τοῦ πτωχοῦ λαοῦ τὰς ἀνάγκας, τὴν ἀγνόητα τῶν ἠθῶν, τὴν δόξαν τῆς πατρίδος, καὶ ἔσσεσθε Ἰπουργοὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ἄριστοι.

Ἀποσφρέσθαι τὸ συστηματικὸν πνεῦμα, ἰσχυρογνώμον πάντοτε καθὸ περιωρισμένον· ἐξισάζειν τὴν διανομὴν τῶν δημοσίων χρημάτων· μὴ θυσιάζειν τὰς μεσημβρινὰς εἰς τὰς ἀρκτικὰς ἐπαρχίας, μηδὲ τὴν γεωργίαν εἰς τὸ ἐμπόριον, μηδὲ τὰς ὁδοὺς εἰς τὰς διώρυγας ἢ τὸ ἀνάπαλιν· μὴ συμπνίγειν διὰ τῆς φορολογίας τὰς μόλις ἀρχομένας ἐπιχειρήσεις· μὴ ἐπιμένειν εἰς ψευδεῖς δαπάνας καὶ ἀλυσιτελῆ ἔργα· μελετᾶν καὶ συμπαραβάλλειν τὰς ξένας νομοθεσίας· σχηματίζειν ἀκριβεῖς πολιτειογραφείας· ἐπισφραγίζειν διὰ τῶν γεγονότων καὶ τῆς πείρας τὰς θεωρίας· ἀνοίγειν νέας, εὐρυχώρους καὶ ἀσφαλεῖς διόδους εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς ἐξαγωγῆς· ἐξομαλύνειν τὰς δυσκολίας τῶν ἐσωτερικῶν κοινωνικῶν· προτιμᾶν τοὺς καταναλωτὰς τοῦ μονοπωλείου, τὴν γενικὴν τῆς τοπικῆς ὠφελείας· ἀντέχειν εἰς τὰς ὑποβολὰς τοῦ προσωπικοῦ καὶ κομματικοῦ συμφέροντος· διατηρεῖν εἰλικρίνειαν, ἀγαθοπιστίαν, συνείδησιν, σαφήνειαν, τάξιν εἰς τε τὰς ἐκθέσεις καὶ τὴν συζήτησιν· ἰδοὺ τὰ ἐξωτερικὰ χρέη καὶ τὸ βουλευτικὸν καθῆκον τοῦ ἐπὶ τῶν δημοσίων ἔργων καὶ τοῦ Ἐμπορίου Ἰπουργοῦ.

Ἐρχόμεθα τέλος νὰ διαλάβωμεν περὶ τοῦ προτεινόντος τοὺς δασμοὺς, τοῦ κρατοῦντος τὸ βαλάντιον τοῦ Κράτους, τὴν χρυσὴν κλεῖδα τοῦ θησαυροφυλακείου, τοῦ ἄρχοντος τοῦ προϋπολογισμοῦ, τοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Ἰπουργοῦ.

Ἐὰν πρέπη νὰ πιστεύσῃ τις εἰς τοὺς διεφθαρμένους ὀπαδοὺς τῆς Οὐάλπολεις (Walpole) σχολῆς, ἄριστος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν εἶναι ὁ γινώσκων ν' ἀποκείρῃ ἐλαφρῶς τῶν φορολογουμένων τὰ νῶτα, καθ' οὗς χρόνους εἰσὶν οὗτοι παχύτεροι καὶ δασύτεροι, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, καὶ τὸ κατὰ δύναμιν πλησιέστερα εἰς τὸ δέρμα, χωρὶς ὅμως νὰ τοὺς πληγώσῃ· ὁ δυνάμενος νὰ στήσῃ ἐπὶ δύο ἀνίσων ποδῶν τακτικὸν πρόγραμμα, ὅπου τὰ ἔξοδα νὰ φαίνωνται κατώτερα τῶν ἐσόδων, ἐπιφυλαττομένου τυχὸν τοῦ ἐλλείμματος· ὁ κατὰ βάθος γινώσκων ἅπαντα τὰ συνώνυμα τοῦ λεξικοῦ τῶν πιστώσεων· τὰ τακτικὰ καὶ τὰ ἔκτακτα· τὰ ἐπιπρόσθετα, τὰ συμπληρωματικά καὶ ἀναπληρωματικά· τὰ τυχηρὰ, τὰ ἐνδεχόμενα καὶ πρὸ πάντων τ' αὐξήντι-

κά. Πόσον εὐγενὴς καὶ μεγαλοπρεπὴς γλῶσσα εἶναι ἡ τῆς φορολογίας! γλῶσσα παλαιὰ καὶ πάντοτε νέα, ἣν οἱ φρονοῦντες φορολογούμενοι ποτὲ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκμάθωσι, καὶ τὴν ὁποῖαν οἱ εἰσπράττοντες ἀκαταπαύτως πλουτίζουσι μετὰ εὐφροῦν ὄρων καὶ φράσεων ἰδιοτρόπων, καὶ μετὰ ποσῶν ἐντέχνως συνδυαζομένων ὥστε ν' ἀποτελῶσι τὴν ὠραιότεραν ἐντύπωσιν! Τέλος ὁ ἄξιος καὶ ἐπιτήδειος Ἱπουργὸς τῆς Οἰκονομίας πρέπει νὰ ἐξέρη νὰ φράσῃ προϋπολογισμὸν, ἐν ᾧ αἱ προόψεις, αἱ δηλώσεις, οἱ τίτλοι, τὰ κεφάλαια, τὰ ἄρθρα, τὰ ἐδάφια, τὰ μηδενικά, αἱ διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις, αἱ διαστολαὶ καὶ ὑποδιαστολαὶ ὄσιν ἀναμειγμένα καὶ συγκεχυμένα μετὰ τοσοῦτον σοφῆς διατάξεως, ὥστε μόνοι οἱ ἔμπειροι καὶ ἐμπειρότατοι λογιστὰὶ νὰ δύνανται νὰ τὰ ἐξιχνιάσωσιν, οἱ δὲ λοιποὶ φορολογούμενοι μάρτυρες νὰ μὴ καταλαμβάνωσι τίποτε!

Τὰ πάντα ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, πάντα ἀπ' αὐτοῦ ἐξέρχονται καὶ εἰς αὐτὸν ἐπιστρέφουσιν. Οἱ νομοὶ καὶ ἡ πρωτεύουσα τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία αἱ διοικήσεις, αἱ βουλαὶ, ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος, τὰ θρησκευματα, αἱ δυναστεῖαι, ἡ ἀστυνομία καὶ τὰ χρηστά ἢ μοχθηρὰ ἦθη, ἅπαντα ἐν τῷ προϋπολογισμῷ συμπεριλαμβάνονται. Ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι σύνοψις τῶν θαυμασίων τοῦ κόσμου. Ἡ γῆ καὶ τὸ ὕδωρ, ὁ ἀήρ καὶ τὸ πῦρ καὶ αὐτὸ τὸ φῶς, πᾶν τὸ καταβροχθίζον καὶ τὸ καταβροχθιζόμενον, τὰ κινητὰ καὶ τὰ ἀκίνητα, τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ τὰ ἐντὸς τῆς γῆς ὁ ἄνθρωπος, τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα, τὰ ἐνόργανα καὶ τὰ ἀνόργανα, ἅπαντα εἰς τὴν φορολογίαν ὑπάγονται. Ἡ φορολογία προβαίνει ταχύτερα τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ δι' αὐτὴν δὲν εἶναι χίμαιρα ἢ ἐπ' ἄπειρον τελειοποιήσις· καθότι ὅστις πληροῖν ἐν, θέλει πληρῶσαι δύο, ὅστις σήμερον δὲν πληροῖν, θέλει πληρῶσαι ἀκολούθως. Εἰς ἕκαστον φυτὸν σούτλου εἰς ἑκάστην ἵνα συκαμίνου, εἰς ἕκαστον φύλλον ταμβάκου, ἢ φορολογία βλέπει βλαστάνον χρυσοῦν κάρφος ἔτοιμον εἰς συλλογὴν. Ἐὰν ἡ φορολογία δὲν ἐπαρκῆ, προσφεύγουσιν εἰς τὰ δάνεια. Ἐὰν

οἱ δανεισταὶ κωφεύωσι, γίνεται χρεωκοπία. Ἴδου ἡ ἀξίολογος ἠθικὴ αὐτῶν τῶν κυρίων.

Ἄλλ' ἡμεῖς οἱ τίμιοι, ἡμεῖς οἱ πτωχοὶ καὶ ἠπατημένοι, ἐνοοῦντες κατὰ διάφορον τρόπον τὸ ἔργον τοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Ἱπουργοῦ, τοῖς λέγομεν·

Ἀπαλλάξατε παντὸς δασμοῦ τὰ ἐθνικὰ χειροτεχνήματα ὅσα μὲν ἀρχίζουσι νὰ προβαίνωσι, καὶ μὴ ξηραίνετε τὴν πηγὴν πρὶν ἀναβλήσῃ τὸ ὕδωρ.

Ἐκρίζωσατε ἀνηλεῶς τὸν καρκίνον τῶν ἐπιμισθίων καὶ τῶν ἀπλῶν ἐπιχορηγήσεων.

Ἐλαττώσατε τὸν τόκον τῶν δημοσίων χρεωγράφων, ἵνα εὐρίσκητε δάνεια πρὸς τόκον κατώτερον.

Πληρώσατε τὰ χρέη σας μὲ τὰ κεφάλαιά σας, ἵνα πλουτήσετε ἀπαλλαττόμενοι.

Μὴ ἐπιδαφιλεύετε εἰς μεγιστάνας, διὰ περιττὰ ἔξοδα, τὰ χρήματα ὅσα εἰσπράττονται ἐκ τοῦ ὑστερήματος τῶν γεωργῶν καὶ τῶν τεχνιτῶν.

Μὴ ἀναπληροῦτε τὰ παρὰ τοῦ μισθολογίου ἀποδοτέα εἰς τὸ ταμεῖον μετὰ τῶν μὴ παρὰ τούτου ὀφειλουμένων.

Μὴ παραχωρῆτε εἰς ὑψηλοτάτους καὶ βαθυπλούτους ἡγεμόνας τὰ δημόσια δάση, ἅπερ ἀποτελοῦσι τῶν πτωχῶν τὴν περιουσίαν.

Καταργήσατε τοὺς φόρους τοὺς ἐπιβαρύνοντας τοὺς καταναλωτὰς, ἵνα δύνανται ν' ἀναλίσκωσι πλείοτερα.

Ἀφήσατε εἰς τὴν ἡμετέραν τροφὸν, τὴν γεωργίαν, ἱκανὸν γάλα ἵνα ἐκθρέψῃ τὸ τέκνον τῆς.

Μὴ ἐγείρετε μαρμάρια κτίρια ἵνα ἐναποθέσῃτε εἰκόνας καὶ ἀγάλματα ὑπουργῶν, πρέσβων, βασιλέων, ὅποτε ἡ βροχὴ καὶ ὁ βορρᾶς εἰσδύει διὰ τῶν χαραγῶν τῶν πηλοκτίστων καλυβίων μας.

Μὴ φορῆτε κεντήματα, ὅτε ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ὑποκάμισον, μὴ δὲ κρεμάτε εἰς τὰ ὠτία σας βαρυτίμους σμαράγδους, ὅτε ἡμεῖς δὲν ἔχομεν εἰμὴ ζύλινα ὑποδήματα.

Ἐὰν ἐξισοῦτε ὠρισμένας δαπάνας μετ' ἀβεβαίων προσόδων, δὲν θέλετε τύχει τοῦ σκοπομένου.

Προσπαθήσατε ὅπως τὸ ποσὸν τῶν εἰσπράξεων ἢ ἀνώτερον τοῦ τῶν ἐξόδων, ἵνα δυνηθῆτε ν' ἀποτίσητε διὰ τοῦ περισσεύματος τὰς ὀφειλάς σας, ἵνα εὕρητε ἐφαρμογὴν διὰ τὸ περισσεύμα τῶν δασμῶν, πρὸς ἀνακούφισιν τῆς δυστυχίας, πρὸς ἐμψύχωσιν τῆς προαγωγῆς καὶ πρόνοιαν ἐν περιπτώσει πολέμου, πανώλης ἢ σιτοδείας. Πράττετε ὡς ἅπαντες οἱ ἀγαθοὶ οἰκογενεὶ ἀρχαί, καὶ ὡς ὀφείλει κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν νὰ ἐνεργῇ ὑπουργὸς εἰλικρινῆς, φίλος τῶν φορολογουμένων καὶ τῆς πατρίδος του.

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΠΥΡΡΟΥ, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ.

(Συνέχεια)

Π'.

Τότε λοιπὸν ἡ τύχη ἐσυγχωροῦσεν εἰς τὸν Πύρρον ἐπανελθόντα εἰς τὴν Ἠπειρον, καὶ ἀφήσαντα τὴν Μακεδονίαν, νὰ ἀπολαύῃ τὰ παρόντα ἀταράχως, καὶ νὰ ζῇ εἰρηνικῶς βασιλεύων εἰς τὴν πατρίδα του· αὐτὸς δὲ τὸ νὰ μὴ κάμνη εἰς ἄλλους καὶ νὰ μὴ λαμβάνῃ ὑπ' ἄλλων κακὰ, νομίζων πληξὶν ἀηδῆ, δὲν ὑπέφερεν, ὡς ὁ Ἀχιλλεύς, τὴν ἀργίαν.

Ἄλλὰ κατέφθειρεν ἐκεῖ τὴν γλῆνν του καρδίαν

Καθήμενος, κί' ἀλαλαγμὸν ποθῶν καὶ ὀπλομαχίαν (α).

Ὅθεν καὶ θέλων ἔλαβεν ἀφορμὴν νέων πραγμάτων τοιαύτην. Ἐπολεμοῦσαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Ταραντῖνοι. Οὗτοι μὴ δυνάμενοι οὔτε νὰ βαστάσωσι τὸν πόλεμον, οὔτε νὰ τὸν ἐμποδίσωσιν ἐνεκα τῆς θρασύτητος καὶ μοχθηρίας τῶν δευραγωγῶν, ἐστοχάζοντο νὰ διορίσωσιν ἡγεμόνα τῶν τῶν Πύρρον, καὶ νὰ τὸν προσκαλέσωσιν εἰς τὸν πόλεμον ὡς ἔχοντα ἄδειαν περισσοτέραν τῶν βασιλέων, καὶ ὡς ὄντα στρατηγὸν ἀξιώτατον. Ἐκ δὲ τῶν γεροντοτέρων καὶ γνωστικωτέρων πολιτῶν οἱ μὲν ἐναντιόνοντο πρὸς

(α) Ἄλλὰ φθινύθεσκε φίλον κῆρ,

Ἀυθι μένων, ποθέεσκε δ' αὐτὴν τὸ πόλεμόν τε·

(Ὁμῆρ. Ἰλιάδ. 471.)

τὴν γνώμην ταύτην φανερά, ἀλλ' ἐπνίγοντο ἀπὸ τὴν κραυγὴν καὶ βίαν τῶν αἰτίων τοῦ πολέμου· οἱ δὲ, βλέποντες ταῦτα, παραιτοῦσαν τὰς συνάξεις.

Ἄνηρ δὲ τίς μετριόφρων, ὀνόματι Μέτων, τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ἐμελλε νὰ κυρωθῇ ἡ ἀπόφασις, καθημένου τοῦ λαοῦ, ἔλαβε στεφάνιον ἐκ μαραμμένων ἀνθῶν καὶ λαμπάδιον, καθὼς οἱ μεθύοντες, καὶ ἔχων προπορευομένην γυναῖκα αὐλητρίδα (λαλοῦσαν τὸν αὐλὸν), ἐχορόπαιζεν ἢ ἐκώμαζε παρὰ τὴν συνέλευσιν. Καὶ καθὼς συμβαίνει εἰς τὰς θορυβώδεις δημοκρατικὰς συναθροίσεις, ὅπου ἡ εὐκοσμία λείπει, οἱ μὲν, ἀφ' οὗ ἴδον αὐτὰ, ἔκαμαν κρότον, οἱ δὲ, γέλωτας, καὶ οὐδεὶς ἐμπόδιζε, ἀλλὰ μάλιστα διέτατταν καὶ τὸ γύναιον νὰ λαλῇ, καὶ αὐτὸν νὰ τραγοῦδῃ ἐμβάντα εἰς τὸ μέσον· καὶ ἐδείκνυεν ὅτι ἐμελλε νὰ κάμῃ τοῦτο. Ἀλλὰ, σιωπῆς γενομένης, εἶπεν· «Ἄνδρες Ταραντῖνοι, καλῶς πράττετε, μὴ φθονοῦντες τοὺς θέλοντας νὰ παίζωσι καὶ χαροκοπῶσιν, ἕως ὅτου εἶναι συγχωρημένον. Καὶ ἂν φρονῆτε ὀρθά, θέλετε ἀπολαύσει ἅπαντες τὴν ἐλευθερίαν ταύτην, ὡς μέλλοντες νὰ λάβητε ἄλλα πράγματα καὶ βίον καὶ διαγωγὴν, ἅμα φθάσῃ εἰς τὴν πόλιν ὁ Πύρρος.» Τὰ λόγια ταῦτα κατέπεισαν τοὺς πλειότερους τῶν Ταραντίνων, καὶ φωνὴν διέτρεξε τὴν συνέλευσιν, ὡς καλῶς λεχθέντων. Οἱ δὲ λοιποὶ, φοβούμενοι τοὺς Ῥωμαίους, μὴ ἀφ' οὗ γένῃ ἡ εἰρήνη παραδοθῶσιν εἰς αὐτούς, κατηγοροῦσαν τὸν λαὸν ὡς ὑπομένοντα μετὰ πρᾶότητος νὰ ἐμπαίζηται τοιουτρόπως ὑπὸ ἄσελγῶν καὶ μεθύσων, καὶ συμμαζωθέντες ἐξεδίωξαν τὸν Μέτωνα.

Ἄφ' οὗ δὲ ἐκυρώθη τὸ ψήφισμα, ἐπεμψαν πρέσβεις εἰς τὴν Ἠπειρον ὄχι μόνον ἰδικούς των, ἀλλὰ καὶ, τῶν ἄλλων Ἰταλιωτῶν φέροντας δῶρα εἰς τὸν Πύρρον, καὶ λέγοντας ὅτι χρεῖαν ἔχουσιν ἡγεμόνος συνετοῦ καὶ ἐνδόξου· καὶ ὅτι ἐκεῖθεν θέλουσιν συναθροισθῆ δύναμεις μεγάλαι καὶ Λευκανῶν καὶ Μεσσαπίων, καὶ Σαυιτῶν, καὶ Ταραντίνων, ἕως εἴκοσι χιλιάδων ἰππέων· πεζῶν δὲ τριάκοντα καὶ πέντε μυριάδων (350,000). Αὐτὰ ὄχι μόνον τὸν Πύρρον παρεκίνησαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Ἠπειρώτας ἐνέπνευσαν προθυμίαν καὶ ὄρμην εἰς ἐκστρατείας.

ΙΔ΄.

Ἰπῆρχε δὲ Κινέας τις, Θεσσαλὸς, ἀνὴρ ἰκανῶς ἔμφρων, χρηματίσας ἀκροατῆς Δημοσθένους τοῦ ῥήτορος· μάλιστα μόνος αὐτὸς τῶν τότε ἀγορευόντων ἐφαίνετο νὰ ὑπενθυμίζῃ, ὡς ἐν εἰκόνι, τοὺς ἀκούοντας τὴν δύναμιν καὶ δεινότητα ἐκείνου. Συνδιατρίβων μετὰ τοῦ Πύρρου, καὶ στελλόμενος εἰς τὰς πόλεις, ἐβεβαίονεν ὅτι εἶπεν ὁ Εὐριπίδης·

Μὲ τῶν ἐχθρῶν τὸ σίδηρον ὁ λόγος ὁμοιάζει·

Καὶ οὗτος ὡς ἐκεῖνος τὸ πᾶν ἐξουσιάζει (α).

Ὅθεν καὶ ἔλεγεν ὁ Πύρρος ὅτι πλειότεραι πόλεις ὑπετάχθησαν εἰς αὐτὸν διὰ τῶν λόγων τοῦ Κινέου παρὰ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὅπλων. Οὗτος λοιπὸν βλέπων τὸν Πύρρον ἔχοντα ὄρμην πρὸς τὴν Ἰταλίαν, καὶ εὐρῶν αὐτὸν ἐν εὐκαιρίᾳ, ὠμίλησε μετ' αὐτοῦ ὡς ἀκολούθως· Οἱ Ῥωμαῖοι, ὧ Πύρρε, λέγονται πολεμισταί, καὶ ἐξουσιάζουν πολλὰ μάλιστα ἔθνη· καὶ ἂν ὁ θεὸς δώσῃ νὰ νικήσωμεν τοὺς ἀνδρας τούτους, εἰς τί θέλει μᾶς χρησιμεύσει ἡ νίκη; Καὶ ὁ Πύρρος· Ἐρωτᾷς, εἶπεν, ὧ Κινέα, πᾶν φανερόν· ἀφ' οὗ νικηθῶσιν οἱ Ῥωμαῖοι, οὔτε βάρβαρος ἐκεῖ πόλις, οὔτε Ἑλληνίς θέλει ἀντισταθῆ εἰς ἡμᾶς· ἀλλ' εὐθὺς θέλομεν λάθει πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος καὶ τὰ προτερήματα καὶ τὴν δύναμιν εἰς ἄλλον τινὰ ἀρμόζει μᾶλλον νὰ ἀγνοῇ παρ' εἰς ἐσέ. Καὶ σταθεὶς ὀλίγον ὁ Κινέας· Καὶ τὴν Ἰταλίαν, ὧ βασιλεῦ, εἶπεν, ἀφ' οὗ κυριεύσωμεν, τί ποιήσωμεν; Καὶ ὁ Πύρρος, μὴ ἐνοήσας εἰσέτι τὴν ἰδέαν του· Πλησίον, εἶπεν, ἡ Σικελία ἀπλόνει τὰς χεῖρας, νῆσος πολυάνθρωπος καὶ εὐδαίμων, εὐκολωτάτη νὰ κυριευθῆ· διότι, ὧ Κινέα, πάντα ἐκεῖνα πρὸς τὸ παρὸν εἶναι διχοστασία καὶ ἀναρχία πόλεων καὶ ὀχλαγωγία, ἀφ' οὗ ἐξέλιπεν ὁ Ἀγαθοκλῆς. Πιθανὰ λέγεις ἀπήντησεν ὁ Κινέας· ἀλλ' ἄράγε ἡ ἄλωσις τῆς Σικελίας θέλει εἶσθαι τὸ πέρας τῆς ἐκστρατείας μας;

(α) . . . . Πᾶν γὰρ ἐξαιρεῖ λόγος,
Ὅπερ καὶ σίδηρος πολεμίων δράσειεν ἂν.

(Εὐριπίδ. Φοίνισσαι Στ. 519)

Εἶθε ὁ θεὸς, εἶπεν ὁ Πύρρος, νὰ κάμνη νὰ νικῶμεν καὶ νὰ κατορθώνωμεν· καὶ αὐτὰ θέλομεν μεταχειρισθῆ ὡς προγῶνας μεγάλων πραγμάτων! Καθότι τίς ἤθελεν ἀπέχει τῆς Λιβύης καὶ Καρχηδόνας, εὐπροσίτου γενομένης, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀγαθοκλῆς κρυφίως φυγὼν ἐκ τῶν Συρακουσῶν, καὶ περάσας μ' ὀλίγα πλοῖα, ὀλίγον ἔλειψε νὰ λάβῃ; Καὶ τίς δύναται νὰ ἀμφιβάλῃ, ὅτι ἀφ' οὗ ἐξουσιάζωμεν τὰ μέρη αὐτὰ, οὐδεὶς τῶν νῦν ὑβριζόντων ἡμᾶς πολεμίων θέλει ἀνθέξει; Οὐδεὶς, εἶπεν ὁ Κινέας· ἐπειδὴ εἶναι πρόδηλον ὅτι ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ὀρμώμενοι δὲν θέλομεν δυσκολευθῆ νὰ ἀναλάβωμεν καὶ τὴν Μακεδονίαν, καὶ τὴν Ἑλλάδα νὰ καθυποτάξωμεν. Ἀφ' οὗ δὲ πάντα ἔλθωσιν εἰς τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν, τί μέλλομεν νὰ πράξωμεν; Καὶ ὁ Πύρρος γελάσας· Ἀνάπαυσιν, εἶπε, θέλομεν ἔχει πολλὴν καὶ καθημερινὴν εὐωχίαν, ὧ μακάριε, καὶ συνομιλοῦντες θέλομεν εὐφραίνεσθαι. Ὁ δὲ Κινέας καταστήσας τὸν Πύρρον ἕως ἐνταῦθα τῆς ὁμιλίας· Καὶ δὲ, εἶπε, τί ἐμποδίζει τῶρα ἡμᾶς θέλοντας νὰ εὐοχῶμεν καὶ νὰ συνδιὰγωμεν, ἐν ᾧ ἤδη ἔχομεν παρόντα ἀνενοχλήτως ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα μέλλομεν νὰ φθάσωμεν δι' αἵματος καὶ κόπων μεγάλων καὶ κινδύνων, παθόντες ἡμεῖς καὶ πράξαντες εἰς ἄλλους πολλὰ κακά;— Μὲ τοὺς λόγους τούτους ὁ Κινέας ἐλύπησε μᾶλλον ἢ μετέπεισε τὸν Πύρρον, στοχασθέντα ὁπάσῃ εὐδαιμονίαν ἀφῆκε, καὶ μὴ δυνάμενον νὰ παραιτήσῃ τὰς ἐλπίδας τῶν ὄσων ὠρέγετο.

ΙΕ΄

Πρῶτον λοιπὸν ἀπέστειλε τὸν Κινέαν εἰς τοὺς Ταραντίνους μὲ τρισχιλίους στρατιώτας· ἔπειτα, ἀφ' οὗ ἐκ τοῦ Τάραντος ἐκομίσθησαν πλοῖα ἰππαγωγὰ καὶ (ἐνοπλα) κατάφρακτα καὶ διαπορθητευτικά ἢ πολεμικὰ μετακομιτικά παντὸς εἴδους, ἐπεβίβασεν εἰς αὐτὰ ἐλέφαντας εἴκοσι, καὶ τρισχιλίους ἰππεῖς, καὶ πεζοὺς δυσμυρίους (20,000), καὶ δισχιλίους τοξότας, καὶ σφενδονήτας πεντακοσίους. Ἐτοιμασθέντων δὲ πάντων, ἀρμενίσας ἔπλεε· ἐν ᾧ δὲ εὐρίσκετο κατὰ μέσον τοῦ Ἰονίου κόλπου, ἀρπάζεται ἐν ὑπὸ βορέου ἀνέμου, ἐκραγέντος πάρωρα. Καὶ βιασθεὶς, αὐτὸς μὲν διὰ τὴν ἀξιοσύνην καὶ προθυμίαν τῶν ναυτῶν καὶ κυβερνή-

τῶν ἀντείχε, καὶ ἐφέρετο πρὸς τὴν γῆν πολυπόνως καὶ ριψοκινδύνως. Ὁ δ' ἄλλος στόλος συνεταράχθη, καὶ ἐκ τῶν διασκορπισθέντων πλοίων, ἄλλα μὲν ἀποπλανηθέντα τῆς Ἰταλίας, ἐξώσθησαν εἰς τὸ Λυβικὸν καὶ Σικελικὸν πέλαγος· ἄλλα δὲ, μὴ δυνηθέντα νὰ περάσωσι τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἰαπυγίας, κατέλαβεν ἡ νύξ, καὶ θάλασσα πολλὴ καὶ δεινὴ κτυπῶσα διέφθειρεν ἅπαντα εἰς τόπους δυσορμίστους καὶ ἀδιεξόδους, ἐκτὸς τοῦ βασιλικοῦ. Τοῦτο δὲ, ὄντος τοῦ κύματος εἰσέτι πλαγίου, ἀντείχε, καὶ διέφυγε τὰς προσβολὰς τῆς θαλάσσης ὡς μέγα καὶ ἰσχυρόν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνεμος ἐπὶ τέλους ἐπνεεν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς κατ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀντίπρωρον (ἀντίθετον) στεκόμενον ἐκινδύνευε διὰ τὴν πολλὴν ζάλην νὰ διαβραγῇ· τὸ δὲ περιφέρεσθαι πάλιν ἀφειμένοι εἰς ἐξηγριαμένον πέλαγος καὶ ἄνεμον πολυτρόπως μεταβαλλόμενοι ἐφαίνετο παλὺ φοβερώτερον τῆς παρουσίας συμφορᾶς· ὁ Πύρρος ἐγερθεὶς ἐβρίβη εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ πάραυτα φίλοι τε καὶ δορυφόροι συνηρίζοντο καὶ ἐπροθυμοποιούτο περὶ αὐτόν. Ἡ δὲ νύξ καὶ τὸ κύμα μετὰ πολλοῦ κρότου καὶ τραχέως ἀνακοπτόμενον καθίστανε δύσκολον τὴν βοήθειαν· ὥστε μόλις τὴν ἡμέραν, παύοντος ἤδη τοῦ ἀνέμου, ἐξέπεσεν αὐτὸς εἰς τὴν ξηρὰν, ἔχων τὸ σῶμα παντάπασιν ἀδύνατον, καὶ διὰ τῆς τόλμης καὶ εὐψυχίας ἀντιπαλαίων πρὸς τὴν ἀπορίαν ἢ τὸν κίνδυνον. Ἐν τῷ ἅμα δὲ οἱ Μεσσάπιοι, ὅπου αὐτὸς ἐξεβράσθη, συνέτρεχον βοηθοῦντες προθύμως κατὰ τὴν ἐνοῦσαν δύναμιν, καὶ τινὰ τῶν σωζομένων πλοίων ἐπλησίαζον. Ἦσαν δὲ εἰς αὐτὰ ἵππαις μὲν πολλὰ ὀλίγοι, πεζοὶ δὲ ἐλάττους τῶν δισχιλίων, καὶ δύο ἐλέφαντες.

ΙΓ΄.

Ἀναλαβὼν τούτους ὁ Πύρρος ἐβάδιζε πρὸς Τάραντα. Ὁ δὲ Κινέας ἤλθεν εἰς συναπάντησιν, ὡς ἤκουσε, μετὰ τῶν στρατιωτῶν. Φθάσας ὁ Πύρρος, δὲν ἐπραττε τίποτε ἀκουσίως καὶ πρὸς βίαν τῶν Ταραντιῶν, ἕως ὅτου τὰ πλοῖα ἀνεσώθησαν ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς θαλάσσης καὶ συνῆλθεν ἡ περισσοτέρα δύναμις. Τότε δὲ βλέπων ὅτι χωρὶς ἀνάγκης μεγάλης ὁ λαὸς δὲν ἠδύνατο οὔτε νὰ

σώσῃ οὔτε νὰ σωθῇ, ἀλλ' ἤθελεν ὡς τε ἐκεῖνος νὰ πολεμῇ, καὶ αὐτὸς νὰ κἀθηται εἰς τὴν πόλιν, συχνάζων τὰ λουτρά καὶ τὰς συναναστροφάς, καὶ ἀπέκλεισε τὰ γυμνάσια καὶ τοὺς περιπάτους, ὅπου ἀμηχανοῦντες περὶ τῶν πραγμάτων, διελέγοντο ὡσεὶ ἦσαν στρατηγοί, καὶ ἀπηγόρευσε συμπόσια καὶ κώμους καὶ ἄκαιρα πανηγύρια· ἐκαλοῦσε δὲ εἰς τὰ ὄπλα, καὶ ἦτο αὐστηρὸς καὶ ἀδυσώπητος περὶ τοὺς στρατιωτικὸς καταλόγους· ὡς τε πολλοὶ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς πόλεως ὡς ἀσυνήθιστοι νὰ ἐξουσιάζωνται, καὶ τὸ νὰ μῆζῶσι κατὰ τὴν ὄρεξιν τῶν ἀνόμαζαν δουλείαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Λαιβίνος ὁ ὕπατος τῶν Ῥωμαίων ἐμηνύετο ὅτι ὑπάγει κατ' αὐτοῦ μὲ πολλὴν στρατιάν, συνάμα ἐν παρόδῳ κυριεύων τὴν Λευκανίαν, οἱ μὲν σύμμαχοι δὲν τῷ ἦσαν εἰσέτι ἐφθασμένοι· νομίζων δὲ κινδυνῶδες τὸ νὰ περιμεῖνῃ καὶ ἀφήσῃ τοὺς ἐχθροὺς νὰ ἔλθωσι πλησιέστερον, ἐξῆλθε μετὰ τῆς δυνάμεως, καὶ προέπεμψεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους κήρυκα, ἂν θέλωσι πρὶν τοῦ πολέμου νὰ κριθῶσι μετὰ τῶν Ἰταλιωτῶν, μεταχειρίζομενοι αὐτὸν δικαστὴν καὶ διαλλακτὴν. Ἀποκριθέντος δὲ τοῦ Λαιβίνου, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι οὔτε διαλλακτὴν ἐκλέγουσι τὸν Πύρρον, οὔτε ὡς πολέμιον αὐτὸν φοβούνται, αὐτὸς προέβη καὶ κατεστρατοπέδευσεν εἰς τὴν πεδιάδα τὴν μεταξὺ Πανδοσίας πόλεως καὶ Ἡρακλείας. Μαθὼν δὲ ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι εὐρίσκονται πλησίον, καὶ στρατοπεδεύουσι πέραν τοῦ ποταμοῦ Σίριος, ἔτρεξεν ἐπιππος πρὸς τὸν ποταμὸν εἰς κατασκοπέυσιν· καὶ παρατηρήσας τὴν τάξιν καὶ τὰς φυλακὰς καὶ τὴν εὐτρέπυσιν αὐτῶν, καὶ τὸν τρόπον τῆς στρατοπεδείας, ἐθαύμασε, καὶ στρέψας πρὸς τὸν πλησιέστερον τῶν φίλων του, εἶπεν· Ἡ τάξις αὕτη, ὦ Μεγάκλεις, τῶν βαρβάρων δὲν εἶναι βάρβαρος, καὶ ἐμπράκτως θέλομεν μάθει αὐτό. Καὶ ἤδη συλλογίζομενος τὸ μέλλον, ἔκριεν εὐλογον νὰ περιμεῖνῃ τοὺς συμμάχους. Διώρισε δὲ φυλακὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ἵνα ἐμποδίσῃ τοὺς Ῥωμαίους, ἂν ἐπιχειρήσωσι τὴν διάβασιν αὐτοὶ πρότερον. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, σπεύδοντες ἵνα προλάβωσιν ὅ,τι ἐκεῖνος ἀπεφάσισε νὰ περιμεῖνῃ, ἤρχισε τὴν διαπέρασιν, οἱ πεζοὶ μὲν κατὰ τὸ ῥηχόν, οἱ δὲ ἵππαις, πολλαχόθεν· ὥστε φοβηθέντες οἱ Ἕλληνας τὴν κύκλωσιν

ἀνεχώρησαν· τοῦτο ἀκούσας ὁ Πύρρος διαταράχθη, καὶ παρήγγειλε τοὺς ἀρχηγούς τοῦ πεζικοῦ νὰ παραταχθῶσιν εὐθύς, καὶ νὰ στέκωνται εἰς τὰ ὄπλα· αὐτὸς δὲ μὲ τοὺς ἵππους ὄντας τρισχιλίους ἐφόρμησεν, ἐλπίζων νὰ καταλάβῃ τοὺς Ῥωμαίους ἀτάκτους ἐν ᾧ διέβαιναν ἀκόμη καὶ ἦσαν διεσπαρμένοι. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔβλεπε πολλὰς ἀσπίδας φαινομένης ὑπεράνω τοῦ ποταμοῦ, καὶ τοὺς ἵππους ἐν τάξει βαδίζοντας, συνέστρεψε τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου, καὶ εἰσέβαλε πρῶτος, διακρινόμενος πάραυτα διὰ τὸ περισσὸν κάλλος καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ὀπλῶν του, καὶ δεικνύων μὲ τὰ ἔργα τὴν δόξαν οὐχὶ ὑποδεστέραν τῆς ἀνδρείας του· καὶ μάλιστα διότι, ἐν ᾧ καὶ αἱ χεῖρες καὶ τὸ σῶμά του μετεῖχαν τοῦ ἀγῶνος καὶ ὑπεράσπιζεν ἑαυτὸν Ῥωμαλέως, ὁ λογισμὸς του δὲν ἐσυγχύζετο καὶ ἡ φρόνησις δὲν τὸν ἀπέλειπε, ἀλλ' ὡς νὰ ἐστέκετο ἔξωθεν, διεκυβέρνην τὸν πόλεμον, μετατρέχων πανταχοῦ, καὶ παραβοηθῶν τοὺς κινδυνεύοντας νὰ ἐκθιασθῶσι. Τότε δὲ Λεοννάτος ὁ Μακεδὼν παρατηρήσας ἄνδρα Ἰταλὸν ἀτεινίζοντα (ὀμματιαίζοντα) τὸν Πύρρον, καὶ κρατοῦντα τὸν ἵππον ἀπέναντι ἐκείνου, καὶ συμμετατοπίζοντα καὶ συγκινούμενον πάντοτε· Βλέπεις, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, τὸν βάρβαρον ἐκεῖνον, ἐπὶ μέλανος λευκόποδος ἵππου; φαίνεται ὅτι ἔχει μέγαν τινὰ καὶ δεινὸν στοχασμόν. Διότι Σὲ κυττάζει, καὶ πρὸς Σὲ τείνει, τοὺς δ' ἄλλους πέρασβλέπει· πλὴν Σὺ φυλάττου τὸν ἄνδρα. Καὶ ὁ Πύρρος ἀπεκρίθη· Τὸ μὲν πεπρωμένον, ὦ Λεοννάτε, νὰ ἀποφύγῃ τίς εἶναι ἀδύνατον· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς, οὐδ' ἄλλος τις τῶν Ἰταλῶν θέλει ἔλθῃ εἰς χεῖρας μὲ ἡμᾶς ἀτιμωρήτως. Ἐν ᾧ ἀκόμη αὐτοὶ ἔλεγον ταῦτα, ὁ Ἰταλὸς κρατήσας ἰσχυρῶς τὸ δόρυ, καὶ συστρέψας τὸν ἵππον, ὥρμησε κατὰ τοῦ Πύρρου. Ἐπειτα ἐν τῷ ἅμα αὐτὸς μὲν κτυπᾷ μὲ τὸ δόρυ τὸν ἵππον τοῦ βασιλέως, ὁ δὲ Λεοννάτος προφθάσας λογχεύει τὸν ἐκεῖνον. Καὶ ἄφ' οὗ ἔπεσαν καὶ αἱ δύο ἵπποι, τὸν μὲν Πύρρον περικυκλώσαντες οἱ φίλοι ἀνήρπασαν, τὸν δὲ Ἰταλὸν διέφθειραν μαχόμενον· ἦτο δὲ κατὰ γένος Φρεντανὸς, Ἰλάρχης, ὀνόματι Ὀπλακος.

ΙΖ.

Τοῦτο ἐδίδαξε τὸν Πύρρον νὰ φυλάττηται περισσότερον· καὶ βλέπων τοὺς ἵππους ὑποχωροῦντας, ἔστειλε καὶ ἐκάλεσε τὴν φάλαγγα καὶ παρέταττεν αὐτήν. Αὐτὸς δὲ ἄφ' οὗ παρέδωκε τὴν χλαμύδα καὶ τὰ ὄπλα εἰς ἓνα τῶν συντρόφων, τὸν Μεγακλῆν, καὶ ἐκρύβη τρόπον τινὰ εἰς τὰ ἐκείνου, ἔδραμεν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων. Ἐκεῖνοι δὲ τὸν ἐδέχθησαν καὶ συνεπλάκησαν, καὶ ἐπὶ πολλὸν καιρὸν τὰ τῆς μάχης ἦσαν ἰσόρροπα, καὶ λέγεται ὅτι ἔγειναν ἑπτὰ τροπαὶ φευγόντων καὶ πάλιν διωκόντων.

Καθότι ἡ μεταλλαγή τῶν ὀπλῶν γενομένη ἐν καιρῷ πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἀνατρέψῃ τὰ πράγματα καὶ νὰ διαφθεῖρῃ τὴν νίκην. Ἐπειδὴ ἐν ᾧ πολλοὶ ἐχύνοντο κατεπάνω τοῦ Μεγακλέους, ὁ πρῶτος ὃς τις ἐκτύπησε καὶ ἐσκότωσεν αὐτὸν, ὀνόματι Δέξιος, ἀφῆρπασε τὴν περικεφαλαίαν καὶ τὴν χλαμύδα καὶ ἔτρεξεν ἔφιππος πρὸς τὸν Λαιβίνον, ἀναδεικνύων αὐτὰ καὶ φωνάζων ἐν ταυτῷ ὅτι ἐφόνευσε τὸν Πύρρον. Περιεφέροντο λοιπὸν καὶ ἀνδεικνύοντο καθ' ὅλας τὰς τάξεις τὰ λάφυρα, καὶ ἦτο ἕνεκα τούτου εἰς μὲν τοὺς Ῥωμαίους χαρὰ καὶ ἀλαλαγμὸς, εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας ἀθυμία καὶ καταφθῆσις. Ἔως οὗτο ὁ Πύρρος μαθὼν τὸ γινόμενον διέτρεχε μὲ γυμνὸν τὸ πρόσωπον, ἀπλόων τὴν δεξιὰν εἰς τοὺς μαχομένους καὶ ἐκ τῆς φωνῆς γνωρίζομενος. Τέλος πάντων, ἐπειδὴ τὰ θηρία (οἱ Ἐλέφαντες) κατ' ἐξοχὴν τοὺς Ῥωμαίους ἐξεβίαζαν, καὶ οἱ ἵπποι πρὶν πλησιάσωσι, ἐδυσκόλαιναν καὶ ἔφεραν τῆδε κἀκείσε τοὺς ἐπιβάτας, ὁ Πύρρος ἀπέσθινε κατ' αὐτῶν ταραττομένων τὸ ἵππικὸν τῶν Θεσσαλῶν, καὶ τοὺς κατετρόπως μὲ πολλὸν φόνον (1). Ὁ Διονύσιος ἱστορεῖ ὅτι ἔπεσαν ἐκ τῶν Ῥωμαίων περίπου δεκαπέντε χιλιάδες· ὁ δὲ Ἰερόνυμος, μόνον ἑπτακισχιλίοι. Ἐκ δὲ τῶν τοῦ Πύρρου, ὁ μὲν Διονύσιος, δεκατρεῖς χιλιάδες, ὁ δὲ Ἰερόνυμος, ὀλιγώτεροι τῶν τετρακισχιλίων.

Καὶ οὗτοι οἱ ἀπολεσθέντες ἦσαν οἱ ἄριστοι ἐκ τῶν φίλων καὶ

(1) Ἡ ἔνδοξος διὰ τοὺς Ἐλέφαντας καὶ αἱματηρὰ αὕτη μάχη συνέβη τῷ 880 Π. Χ.

στρατηγῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Πύρρος, ἐξαιρέτως μετεχειρίζετο καὶ ἐνεπιστεύετο. Ἀλλὰ καὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Ῥωμαίων, ἐγκαταλιπόντων αὐτὸ, ἔλαβεν ὁ Πύρρος, καὶ τὰς συμμάχους αὐτῶν πόλεις ὑπέταξε, καὶ πολλὴν χώραν ἐλεηλάτησε, καὶ προέβη ἕως τριακοσίων μόνον σταδίων μακρὰν τῆς Ῥώμης (1). Ἐφθασαν δὲ εἰς αὐτὸν καὶ πολλοὶ Λευκανοὶ καὶ Σαυνίται μετὰ τὴν μάχην· καὶ τοῦτους ἐμέμφθη μὲν ὡς ἐλθόντας ὕστερον, ἐφαίνετο ὅμως χαίρων καὶ μεγαλοφρονῶν ὅτι μὲ μόνους τοὺς ἰδικούς του καὶ τοὺς Ταραντίους κατέστρεψε τὴν μεγάλην τῶν Ῥωμαίων δύναμιν.
(ἀκολουθεῖ)

Π. ΛΑΖΑΡΑΣ.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΗΛΑΡΑ

Η ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟ 1803 ΑΕΡΟΣΤΑΤΙΚΗ
ΣΦΑΙΡΑ.

Ποίημα ἀνέκδοτον (*).

Ποῦ εἶσθε κόσμος; συναθροισθῆτε!
δράμετ' εὐθέως, καὶ μὴν ἀργῆτε.
Μικροὶ, μεγάλοι, νέοι, γερόντοι,
πτωχοὶ καὶ πλούσιοι, λαοὶ καὶ ἀρχόντοι,
Κουτσοὶ, ἀόμματοι καὶ κρατημένοι,
ὕγιεῖς, καὶ ἀρρώστοι σακατεμένοι·
Τρεχάτε, γλήγορα, τρεχάτε λέγω·
τί ἂν δὲν προφθάσῃτ' ἐγὼ δὲ φταίγω.
Ἐλάτε ὄλοι, κἄνεις μὴ μείνη,
τ' ὅ, τι θὰ γένη, ποτὲ δὲν γίνοι.
Τοῦ περιφήμου πολλὰ Βλανσιάρου
εὐτυχησμένων Γάλλων Ἰκάρου

(1) Ἐν στάδιον ἰσοδυναμεῖ μὲ 125 βήματα ἢ 600 πόδας.

(2) Περὶ τὸ 1803 ἐν Ἰωαννίνοις ὁ Ἀλήπασας ἐπεθύμησε νὰ ἴδῃ καὶ ἐνώπιόν του ὑψουμένην ἀεροστατικὴν σφαῖραν, ὡς ἤκουσε νὰ γίνεταί τοῦτο εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁθεν εὐρεθεὶς κάποιος ἔχων εἰδῆσιν τοιοῦτου πράγματος ἐπεχείρησε τὸ ἔργον, τοῦ ὁποίου περιγράφεται μὲ τόσῃν ἀστειότητι ὑπὸ τοῦ ἀγγίλου ποιητοῦ ἢ προπαρασκευῆ καὶ ἡ ἐκθεσις.
(Στμ. τοῦ Εκδ.)

Μέλλει νὰ ἴδῃτε, καὶ Γουλφουνιέρου
Ζηλωτὴν μέγαν, Σεράκου, χαίρου!
Χαίρου Σεράκου, τ' εἶναι παιδί σου
καὶ ἡ δόξα ὀληεῖν' ἐδική σου.
Ἰλαρος νέος μὲ νέον τρόπον
θέλει πετάξῃ 'ς τοῦτον τὸν τόπον,
Τρεχάτε κόσμος, ὡς ποτ' ἀργεῖτε;
νὰ ἡ παράταξις, συναθροισθῆτε!
Μπρὲ . . . τί πράταξις, τί κόσμου πλήθος!
νὰ καὶ ὁ Παχώμης μὲ γλυκὸν ἦθος
Γλήγορα, γλήγορα, πάντων προβαίνει
καὶ εἰς τοὺς ὄμους τοῦ τὸ βάρος φέρνει.
Τὸν βοηθαεῖ ἀριστερόθεν
ὁ Γιώργης Γκιούρτης, καὶ δεξιόθεν
Ὁ Κύρ Δημήτρης τ' ἀντισηκόνει
πάντα τὸ βάρος τοῦ διορθώνει·
Νικολαγιάνκος μὲ τὸ βαστοῦνι
τοῦ κύρ Παχώμη καὶ κοντογοῦνι,
Τρία πατήματα ὀπίσω μένει,
καὶ φορτωμένος μ' αὐτὰ πηγαίνει.
Ὁ Γιώργης Ἄρτης σ' τὸ δεξιὸν χέρι
Ἐνα καλάθι γεμάτο φέρει·
Ὁ Κοντογιάννης; εἰς τὸ κεφάλι
γεμάτο κάρβουνα ἕνα μαγκάλι.
Δέκ' ἄλλοι Βλάχοι ἀκολουθοῦσι
καὶ ὁ καθένας κάτι βαστοῦσι·
Τριχιαῖς, παλούκια, τσαπιά καὶ φτυάρια,
περόνι ἀρίδαις, χονδρὰ σκεπάρια,
Ἄσκια μὲ πίσσαν, καὶ μὲ κατράμι,
καὶ δύο ζαλίγκια λιανὰ καλάμι·
Ὅλα χρειώδη διὰ τὴν Σφαῖραν
ποῦ θὰ πηγαίῃ χειμάρρου πέραν.
Πλήθος παιδιὰ τοὺς τρογουρίζουν
πηδοῦν, φωνάζουν καὶ τοὺς σφυρίζουν·
Πηγαίνουν, ἔρχονται, αἶντε φωνάζουν·
Ἐνα τὸ ἄλλο μακρόθεν κράζουν·
Αἶντε νὰ ἰδοῦμε, αἶντες ἀκόμη
τὴν Σαμανδούραν τοῦ κύρ Παχώμη.

Φθάν' ἡ παράταξις σ' τὸν ὠρισμένον
τόπον, γιὰ τοῦτο ἐτοιμασμένον.
Οἱ Συντοπίτες εὐθὺς σιμῶνουν
τὸν κύρ Παχώμη σοῦ ξεφορτόνουν.
Ὁ Κοντογιάννης σιμὰ πηγαίνει
μὲ τὸ μαγκάλι, καὶ τ' ἀποθένει·
Φόρ' ὁ Παχώμης τὸ κοντογοῦνι
κι' ὁ Γιώργης Ἄρτης ἓνα φυσοῦνι
Ἄπ' τὸ κλάθι εὐθὺς τὸ βγάξει,
μ' ὁ κύρ Παχώμης τοῦ τὸ ἀρπάξει.
Καὶ μοναχὸς του τότε ἀρχινάει
σὰν καλὸς γύφτος νὰ τὸ φυσάη.
Ὅμως μὴ τύχη καὶ παρ' ἀέρα
πρὸ τοῦ χρειώδους καιροῦ ἡ Σφαῖρα,
Ὁ Γιώργης Ἄρτης, Κολέτης Δήμος
οἱ δυὸ προβάλλουν πολλὰ φρονίμως·
«Μὲ τὰ σχοινία καλὰ δεμένη
νὰ τὴν βαστοῦσιν ἀσφαλισμένη·
Λοιπὸν ἀμέσως παλούκια στένουν
καὶ μὲ τοὺς σπάγγους
Ὡσὰν τζιανδῆρι τὴν ἐξαπλῶνουν
καὶ τότε ἀρχίζουν νὰ τὴν φουσκῶνουν
Γκιούρτης, Κολέτης μὲ τὸν Παχώμη
καὶ δέκα ἄλλοι Βλάχοι ἀκόμη
Φυσοῦν ἀπαύστως, μὰ δὲν εἶν' τρόπος
νὰ τὴν φουσκώσουν, χαμένος κόπος.
Λέγει ὁ Γκιούρτης μπρὲ ντομνετζέο
σὰ δὲ φουσκώνει ἐγὼ τί φταίω;
Μὲ τόσο φύσημα, μὲ κόπον τόσο
χίλιους Γαῖδάρους νὰ σοῦ φουσκώσω.
Δὲν κοκκινίζει, καὶ δὲν ἰδρώνει
ἔταν κτυπάη εἰς τὸ Ἄμμόνι
Ὁ Κουτσοῦφαιστος μὲ τὴν βαρεία του
ἔχοντας κύκλωπας σ' τὴν συνοδιά του,
Καὶ μὲ τὴν δύναμ' ὀποῦ κτυπάει
κάμνει τὴν Αἴτην νὰ ἀντηχάη,
Ὡς ὁ Παχώμης λεχομανῶντας
ἀνακατεύεται συχνοπηδῶντας,

Συχογουρίζοντας τὸν κῶλο σειόντας,
καὶ τὴν φωτιάν συχοσυμπῶντας·
Ἄνάφτει ὄλος, καὶ κοκκινίζει
σκούζει, φωνάζει, κι' ὄλος μανίζει·
Μὲ μέγαν κόπον σὲ μισὴ μέραν
τέλος φουσκῶνουν αὐτὴν τὴν Σφαῖραν.
Τότε ὁ Παχώμης τὸν Κοντογιάννη
κράζει νὰ φέρῃ ἓνα τηγάνι
Κατράμι, πίσσαν καὶ σαμσακίζι
θειάφι, κροκίδια, ρακὴν γεμίζει·
Φωτιάν τοὺς δίδει κ' εὐθὺς πηγαίνει
ὑπὸ τὴν Σφαῖραν καὶ τ' ἀποθένει.
Ἰψοῦτ' ἡ φλόγα ἀνδρειωμένη
καὶ κατ' εὐθείαν σ' τὴν σφαῖρα μπαίνει.
Σὰν τὸ Καράβι ποῦ κινδυνεύει
σὲ βαθὺ Πέλαγ', ἀντ' ἀγριεῖη
Βογγοῦν τὰ κύματα, καὶ τὰ κατάρτια,
τριζοῦν ἀπαύστως πανιὰ καὶ ξάρτια·
Οὕτως ἡ Σφαῖρα δγκώδης σειέται
μὲ μέγαν κρότον συχοκυλιέται!
Ὁ Γκιούρτης πρὸθυμος πέρνει καὶ ἄλλους
ἀπὸ τοὺς Βλάχους τοὺς πλιὸ μεγάλους,
Βάνοντ' εἰς τάξιν ἀπὸ τὸ μέρος
ὄπου τὴν βίαν θωροῦν τ' ἀέρος·
Καὶ τοὺς τσιουμπέδες, ὅσομποροῦσι
ἐξαπλωμένους σφικτὰ κρατοῦσι.
Τότε ὁ Παχώμης τάλια φωνάζει,
τάλια, σὰς λέγω, μεγάλως κράζει·
Κόφτει ὁ Γκιούρτης ἀπ' τὴν μεριάτου,
μ' ἀπὸ τὴν ἄκραν του μεγάλην βιά του
Γιατ' ἐκεῖ στέκει ἀλησμονάει,
καὶ τὸν τζουμπέ του γιὰτὶ κρατάει.
Σκύφτει νὰ κόψη, καὶ τότε μένει
ἡ Σφαῖρ' ἀπέκει ξεσκεπασμένη.
Λέγ' ὁ Παχώμης τάλια κιαπέκει
ντρακούλ, φωνάζει, τάλια παρέκει!
Ὅσο νὰ τρέξουν, ὅσο νὰ κόψουν,
τέτοιοι ἀνθρώποι πῶς νὰ προκόψουν;

Γυρίζ' ἢ σφαῖρα δλ' ἄνω κάτω
 κ' εὐθὺς ἀνάφτει ἀπὸ τὸν πάτο.
 Ἀνακατόντ' εὐθὺς οἱ Βλάχοι,
 πηδοῦν φωνάζουν σάν οἱ βατράχοι.
 Ἰοῦ, λάτ' ἄρξτε, τί ἁμαρτία!
 τοῦ κὺρ Παχώμη τί ἀδικία!
 Δίκαιον ἔχετε, ὦ κὺρ Παχώμη,
 μὲν ἔχετε κί' ἄδικο πολὺ ἀκόμη.
 Βλάχος καὶ σὺ 'σαι ἀναμφιβόλως
 ψυχὴν καὶ σῶμα Βλάχαρος ὄλος.
 Ἄν εἶχες ἔμως νὰ σὲ βοηθήσουν
 ἄλλα κεφάλια νὰ συνεργήσουν
 Ἐντροπιασμένοι δὲν ἦσαν τώρα,
 λοιπὸν ὀγλήγορα σύρε στὴ χώρα.
 Κόσμος ὅσ' εἶσθε συναθροισμένοι
 τρεχάτε, φύγετ', ἄλλο δὲ μένει.
 Ἡ Σφαῖρα ἀναψε, ἀναψ' ἐκάνη,
 καλὸ ξημέρωμα, σάν κἀν, ἀς πάη.
 Ἐκλασ' ἢ Νύφη, σκόλασ' ὁ γάμος,
 αὐτὸ τὸ ξέρει κί' ὁ Παπαγάμος.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ.

~~~~~  
 ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.  
 ~~~~~


ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ,
 ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΡΜΗΣ
 Ἀντωνίου Τερζάκη.

—
 1858.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

- Περὶ Θεοδοσίας 3. (*)
Ἡ ἐν ἔτει 1840 Πολιορκία τῆς Ῥόδου 15.
Ἡ Ἀγγλικὴ Ἰνδία ἐν ἔτει 1843.—23, 69, 118.
Περὶ τῆς ἐν Ἀμερικῇ κρίσεως καὶ περὶ Τραπεζῶν ἐν γένει 38.
Χρονικά τοῦ ἔτους 1857—48.
Ὁ Θεὸς τῶν Στωϊκῶν καὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν 57.
Οἰκονομικά παραγγέλματα 88.
Ἄντωνιος ὁ Μεζανώτης 100.
Οἱ κατὰ τὸ 1858 ἠλεκτρικοὶ Τηλέγραφοι 104.
Τέλος τῆς ἀρχαίας καὶ ἀρχὴ τῆς νέας Θεοδοσίας 105.
Περὶ τῶν διαφόρων Πηλῶν (μετὰ Ἰχνογραφῶν) 135, 212, 303.
Ἄνεκδοτα 149.
Κατὰ πανθειστών 153, 193.
Ἐπί τινος χωρίου Ἡρωδιανοῦ τοῦ ἱστορικοῦ ὑπόμνημα Ἰωάννου Βελούδου 105.
Ἅγιος Μαρίνος 174.
Ὁ Μαργαρίτης τῆς Καμπάνης 180.
Περὶ τοῦ Ἰωάννου Οἰδῆ καὶ Ἰερωνύμου τῆς Πράγας ὑπὸ Βολταίρου 205.
Εἰς τῶν καθ' ἡμᾶς βασιλέων, ἱστόρημα 222.
Οἱ Γουέβροι 234.
Συμπέρασμα τῆς περὶ ἐννοίας τοῦ Θεοῦ ἱστορικῆς ἐκθέσεως 234.
Εὐσταθίου τοῦ Θεσσαλονίκης, Περὶ τῆς ἐπικλήσεως Παπᾶ 245.
Μ. Α. Μελίκη Δοκίμιον, Περὶ πολιτισμοῦ τῶν Φαιάκων καὶ τῶν Κερκυραίων 257, 292, 355.
Στατιστικὴ τῶν φυτῶν 264.
Φιλολογικά 267.

(*) Οἱ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται εἰς τὰς σελίδας.

- Βίος Σοφοκλέους 270.
 Ἡ νῆσος Πάτμος 276.
 Ποίησις 279.
 Περὶ Προνοίας 281, 324, 369, 409, 457, 505.
 Περιήγησις Γάλλου ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1855.—309, 342.
 Πολιτειογραφικαὶ εἰδήσεις 347.
 Ποίησις 349.
 Ὁ Πολύαθλος Ἰδὼς 333.
 Ἐκ τῶν Ἐδμόνδου Ἀβούτ 347.
 Ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως 365, 403.
 Ὁ Κόλαξ 397.
 Βίος τοῦ Πύρρου, Βασιλέως τῆς Ἡπείρου 384, 444, 532.
 Ἐγκώμιον Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως 388.
 Ἀνατομικὰ καὶ φυσιολογικὰ εὐκτάληπτα 406, 454.
 Ἡ Θεσσαλίς 422.
 Μελέται περὶ τῆς Βουλευτικῆς εὐγλωττίας καὶ εἰκόνες τῶν ἐξο-
 χωτέρων ρητόρων τῆς Βουλῆς τῆς Γαλλίας 427, 474, 517
 Νεαὶ τάσεις τῆς κοινωνίας 449.
 Ἐπιστολὴ ἀνέκδοτος Νικολάου Μαυρομαμάτου 487.
 Περὶ Ἀγωγῆς 488.
 Ὁ Ὅμηρος καὶ ἡ σύγχρονος Ἑλλάς 495.
 Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Βύρωνος 498.
 Παράδοξος τρόπος τοῦ ἐνταφιάζειν 504.
 Βηλαρᾶ ποιῆμα ἀνέκδοτον 540.

